

WERKEN IN UITVOERING

OVER PROFESSIONALISERING IN HET VLAAMSE JEUGDWERK

WERKNOTA VOOR DISCUSSIE, ZOEKTOCHT NAAR DUIDELIJKHEID EN CONCEPTEN

Versie voorjaar 2020

Prof. Dr. Guy Redig

VUB

Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen

Vakgroep agogiek

Inhoud

Samenvatting.....	4
1 Snelle maatschappelijk situering van het jeugdwerk in Vlaanderen	4
2 Gespecialiseerd en geprofessionaliseerd jeugdwerk voor achtergestelde of kansarme jeugd	5
2.1 Ontstaan van plaatselijke initiatieven	5
2.2 Een tweede spoor: landelijke organisatie met lokale enting	5
2.3 Ontwikkeling en kenmerken van dit plaatselijke geprofessionaliseerde jeugdwerk	6
2.4 Vragen bij deze gespecialiseerde jeugdwerkingen	6
2.4.1 Een relevante vraagstelling en veel pioniersdrift.....	6
2.4.2 Kritische reflecties	7
2.4.3 Inversie of perversie van doelstellingen?.....	7
2.4.4 Jeugdwerk en jeugdwerkmethodes	8
2.4.5 Jeugdwerk overleeft als kernelement?	9
3 Professionalisering in en van het Vlaamse jeugdwerk: een overzicht	10
3.1 Bij aanvang vooral werkingen “kansarme” jeugd	10
3.2 Andere vormen van lokale professionalisering	10
3.2.1 Opvang als schaars goed?	10
3.2.2 Grootstedelijke coaching lokaal jeugdwerk	13
3.3 Nieuwkomer: het bovenlokale niveau	14
3.3.1 Decreet houdende de subsidiëring van bovenlokaal jeugdwerk	14
3.3.2 Het decreet op de bovenlokale cultuurpraktijk (2018)	14
3.4 Jeugdwerkers: conceptueel situeren op verschillende assen	14
3.5 Professionalisering: sociaaljuridische situering.....	15
4 Professionalisering in lokale jeugdwerkinitiatieven: probleemstelling	16
4.1 Probleem?	16
4.2 De antwoorden liggen in de vragen?	17
5 Grensgebieden. Jeugdwerk versus straathoek- en opbouwwerk	17
5.1 Cultuurmethodes versus welzijn & zorg, grensgevechten?	17
5.2 Het imago van jeugd, jeugdwerk en jeugdbeleid	18
6 Een reeks vaststellingen op een rijtje, enige synthese.....	19
6.1 Over het jeugdwerk, welzijn en grijze zones... bekeken vanuit het jeugdwerk	19
6.2 Anders denken over professionals	20
6.2.1 Mogelijkheden tot “andere” benaderingen.....	20
6.2.2 Expliciteren van een tussenruimte: een concept als mogelijke uitweg?	21
6.2.3 Dit concept als tussenstatuut voor jeugdwerkers met moeilijke doelgroepen?	23

7	En wat met de opleiding tot jeugdwerker?.....	24
7.1	Oud nieuws: attesten animatoren	24
7.1.1	Centraal Kaderinstituut	24
7.1.2	Erkenning van attesten.....	24
7.2	Opleiding tot jeugdwerker in het reguliere onderwijs?	25
7.2.1	Geen echte opleiding, wel aanzetten.....	25
7.2.2	Is een specifieke opleiding voor jeugdwerker nodig, mogelijk en/of gewenst?	25
7.3	Toch een professioneel jeugdwerker? Verkenning van een mogelijkheid	26
7.3.1	Het koppelen van een jeugdwerkattest aan een diploma	26
7.3.2	Wat met professionele jeugdwerkers zonder specifiek diploma?	27
7.3.3	Het honoreren van het attest professioneel jeugdwerker.....	27
8	Tot slot.....	27

Samenvatting

Beroepsjeugdwerkers blijken zeldzaam in Vlaanderen. Op het landelijk niveau zijn ze vaak op de tweede lijn (ondersteuning eerste lijn) actief. Plaatselijk blijven ze relatief schaars, want de heel grote meerderheid van het Vlaamse lokale jeugdwerk wordt volledig door jonge vrijwilligers gedragen. Beroepskrachten in het lokale (recent ook bovenlokale) jeugdwerk vindt men vooral in wat men historisch “jeugdwerk met kansarme jeugd” noemde. Dat zijn initiatieven die zich richten op zogenaamde “moeilijke” doelgroepen in dito wijken. De grote meerderheid daarvan gaat over kinderen en jongeren met een migratieachtergrond. Tegelijkertijd zijn er andere vormen van jeugdwerk die ook met een vraag naar en voorzichtige realisering van professionalisering worden geconfronteerd, o.a. de speelpleinwerking en kampen in vele variaties en meer recent de coaching van lokale jeugd(bewegings)initiatieven. Het decreet op het bovenlokaal jeugdwerk (2017) maakte een expliciete plaats voor beroepskrachten in bovenlokale jeugdhuiswerking¹ en bovenlokale werkingen die zicht tot bijzondere doelgroepen richten (beperkingen en maatschappelijke kwetsbaarheid). De tewerkstelling op gemeentelijke diensten wordt in deze benadering niet opgenomen. Deels omdat het gaat over ambtelijke beleidsondersteuning/begeleiding... hoewel er nog steeds heel wat gemeentelijk personeel zich als actief jeugdwerker ontplooit, zij het vooral in de realisatie van lokale jeugdprogramma's (vakantiespeelpleinwerking, Grabbelpas en afgeleiden).

In de context van het lokale jeugdwerk(beleid), dus vanuit een gemeentelijke financiering en subsidiëring, is een beroepskracht een erg “duur” instrument. De bezoldiging van professionele jeugdwerkers neemt grote happen uit het budget. Het contrasteert ook heel sterk met de opvallend “goedkope” vrijwilligers in het overgrote deel van het jeugdwerk. Dit roept vragen, twijfels en kritiek op.

4

Hoe moet men met professionalisering in het lokale jeugdwerk omgaan? Waar liggen limieten en (on)mogelijkheden? Hoe situeert het zich tot grensgebieden? Hoe verhoudt loonarbeid zich tot de inzet van vrijwilligers? Daaromtrent maakt deze werknota een verkenning. Deze is zeker niet nieuw. Wel integendeel, al geruime tijd woeden hieromtrent discussies en eerder vriendelijke gedachtewisselingen.² Op het einde wordt een concept ontwikkeld waarin misschien wel oplossingen schuilen.

1 Snelle maatschappelijk situering van het jeugdwerk in Vlaanderen

Algemeen geniet het Vlaamse jeugdwerk een positieve perceptie. Het wordt in zijn geheel beschouwd als een apart aanbod voor de vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren, waar ze een fijne tijd kunnen doorbrengen, als gebruiker en jonge vrijwilliger. Tegelijkertijd aanvaardt de samenleving dat de tijd bij het jeugdwerk ook nuttige effecten heeft, o.a. voor sociale en organisatorische “competenties” en evenzo als model voor civiel engagement³.

Echte kennis van het jeugdwerk blijft meestal beperkt. Zeker de jeugdbewegingen, ook jeugdhuisen en speelpleinwerk, komen dan snel in het vizier. Andere vormen, zoals atelierwerking, politieke- en kunstenjeugdverenigingen en ander meer gespecialiseerd jeugdwerkaanbod verschijnen niet meteen op de publieke radar.

Het jeugdwerk⁴ transformeerde de voorbij halve eeuw van een gediensstige *socialiseerder* in een sterk ideologisch verzuilde samenleving naar een levendige en autonome werkvorm en aanbod in de vrijetijd⁵ van kinderen en jongeren. De kenmerken daarvan zijn te vatten in “voor, door en van” jonge mensen, met accenten op autonomie, jonge – snel wisselende – vrijwillige verantwoordelijken en een offensieve opstelling (plezant & interessant⁶). Althans de grote meerderheid van wat we nu als jeugdwerk benoemen.

2 Gespecialiseerd en geprofessionaliseerd jeugdwerk voor achtergestelde⁷ of kansarme jeugd

2.1 Ontstaan van plaatselijke initiatieven

Het is, zeker insiders, al heel lang bekend dat het Vlaamse jeugdwerk (er zijn lokaal zo'n 5 000 initiatieven) vooral een middenklasse bereikt. Dit is overwegend juist, hoewel sommige jeugdbewegingen en zeker ook speelpleinwerkingen, meer divers rekruteren dan vermoed. Toch blijkt steeds opnieuw dat specifieke categorieën onvoldoende toegang vinden, krijgen, verwerven... tot het jeugdwerkeraanbod. Deze tendens sluit aan bij wat zich algemeen maatschappelijk voordoet en wel eens als Mattheüs-effect⁸ wordt beschreven.

Deze vaststelling staat ondertussen bijna een halve eeuw op de agenda van het jeugd(werk)beleid van overheden. Sinds de late jaren zeventig en zeer expliciet daaropvolgend, heeft de (toen prille) Vlaamse overheid daarop ingezet. Tot 1995 subsidieerde deze centrale overheid rechtstreeks lokale jeugdwerkinitiatieven die zich uitdrukkelijk richtten op "achtergestelde" of "kansarme" jeugd. In realiteit ging het hier vooral over ofwel laaggeschoolde jongeren ofwel in toenemende mate over kinderen en jongeren met een migratieachtergrond. Die vond men geconcentreerd in een beperkt aantal gemeenten en steden. Deze subsidies gaven aanleiding tot een professionalisering, beroepsjeugdwerkers (voordien beperkt tot jeugdhuizen) dienden zich in groeiende aantallen aan. Deze tendens vond steun bij tal van tijdelijke tewerkstellingsprojecten (BTK, Gesco, DAC, TWW⁹). Zeker na zwarte zondag, oktober 1991, volgden heel wat programma's die zich projectmatig richtten op de bestrijding van armoede en uitsluiting (VFIK, SIF). Mede daardoor groeide het aantal gespecialiseerde en meteen ook geprofessionaliseerde lokale jeugdwerkinitiatieven. Ze verzamelden zich in de overkoepelende organisatie Uit de Marge (in Limburg nog een aparte koepel). Bij de komst van het decreet lokaal jeugd(werk)beleid verschoof de Vlaamse subsidiëring naar de gemeentebesturen, via een aantal overgangsmaatregelen.

Deze ontwikkeling beangstigde de "werkingen kansarme/ maatschappelijk kwetsbare jeugd" (WMKJ's), omwille van groot wantrouwen t.o.v. de betrokkenheid van de plaatselijke politiek. Enige tijd werd gepoogd om tot een apart decreet te komen en/of aansluiting te vinden bij welzijn eerder dan bij cultuur te blijven. Er zijn momenten geweest dat Uit de Marge pleitte voor een werkvorm die zich, weliswaar in de vrije tijd, met alle aspecten van het leven van deze doelgroepen zou bemoeien: welzijn, onderwijs, justitie, werk, geestelijke gezondheid... Dit concept is ondertussen grotendeels weggedeedsterd.

2.2 Een tweede spoor: landelijke organisatie met lokale enting

Vanaf de jaren negentig ontstond er een tweede spoor, zich ontwikkelend vanuit het landelijk jeugdwerk of organisaties gevat door het Decreet op het Vernieuwd Jeugd- en Kinderrechtenbeleid.

Een aantal van deze organisaties structureerde zich eveneens in lokale werkingen. Ze vonden aansluiting bij behoeften die o.a. door steden (en grotere gemeenten) werden ontdekt. Vaak ging het hier over zeer vergelijkbare doelgroepen (laaggeschoold, migratieachtergrond, uitsluiting...), waarvoor geen lokaal aanbod bestond. Ze reden vanaf dat moment op twee sporen: een landelijke erkenning voor hun tweedelijnswerk, een lokale erkenning en ondersteuning voor hun plaatselijke werkingen. Deze landelijke organisaties (bv. JES, Habbekrats, Lejo, Arktos e.a.) behielden sterke jeugdwerkbindingen maar ontplooiden zich ook in andere sectoren of in grensgebieden zoals opleidingen en beroepsgerichte vorming. Ze reageerden positief op vragen van vele lokale besturen die hen aantrokken als jeugdwerk-onderaannemers om, zoals de WMKJ's, specifieke jeugdwerk/jeugdbeleidsantwoorden te formuleren.

Zeker in verstedelijkte gebieden vonden zij vaste grond en bouwden ze structurele, duurzame aanbiedingen uit. Ook zij bieden nu een aantal lokale jeugdwerkinitiatieven met beroepskrachten.

2.3 Ontwikkeling en kenmerken van dit plaatselijke geprofessionaliseerde jeugdwerk

Deze specifieke jeugdwerkinitiatieven dragen een gemeenschappelijke kenmerken, die hen sterk onderscheiden van de overgrote meerderheid jeugdwerk. Daarbij zijn er enkele met elkaar verbonden eigenschappen:

- Een “doelgroep” die algemeen als moeilijk wordt beschreven. Moeilijk betekent hier zowel niet gemakkelijk bereikbaar als ook niet eenvoudig om als groep te begeleiden, te begeisteren en te “beheersen”. Vaak gaat het (lapidair en enigszins karikuraal) over kinderen en jongeren met een migratieachtergrond, deels geworteld in een andere cultuur, niet bekend met wat wij jeugdwerk noemen, dikwijls vrijgevochten in hun vrijetijd die ze – zeker de jongens – op straten en pleinen doorbrengen. De pedagogische uitdagingen om deze doelgroepen met een jeugdwerkeraanbod (spel, plezier, samendoen ...) te bereiken blijken zeer zwaar;
- De grote pedagogische uitdagingen en een acuut gebrek aan “zelforganisatie”, dus de vorming van cultuur-eigen jonge begeleiders, noodzaakten een professionele aanpak. Het moesten geschoolde krachten zijn die deze doelgroepen zouden vinden & binden. Het vrijwillige engagement, zo kenmerkend voor de overgrote meerderheid van jeugdwerkinitiatieven, bleek hier grotendeels te ontbreken;
- De sociaalgeografische omgeving: deze werkingen zijn quasi allemaal gevestigd in sterk verstedelijkte wijken, buurten – vaak grootstedelijk of in gemeenten met een wat vergleden industrieel verleden. De verpaupering van de voorbije decennia lijkt soms gecounterd (met soms gentrificatie), maar zeker niet altijd. Nog steeds bieden veel van de buurten waarin dit jeugdwerk actief is een cumula van problemen, zowel sociaaleconomisch als op vlak van onderwijs, gezondheidszorg, vrijetijdsvoorzieningen, publieke ruimte, veiligheid, aanbod van diensten enz. Ook al hebben nogal wat lokale besturen hiervan al vele jaren een prioriteit gemaakt, het effect is niet altijd positief.

6

In deze context ontwikkelde zich een praktijk van beroepskrachten die zich als lokale jeugdwerkers, op de eerste lijn (dus rechtstreeks werkend met kinderen en jongeren) aanboden. Ze voorzagen tal van activiteiten die grotendeels jeugdwerkachtig leken (spelen, sporten, uitstappen, kampen, instuif...). Bij aanvang ontwikkelden zich heel wat relatief kleine, lokale organisaties die het voorbije decennium op vele plaatsen clusterden tot grotere instellingen, waarin tal van lokale werkingen hun plaats vonden.

2.4 Vragen bij deze gespecialiseerde jeugdwerkingen

2.4.1 Een relevante vraagstelling en veel pioniersdrift

Het staat buiten kijf dat de probleemstelling rond het bereik van het jeugdwerk hout snijdt. De eerder (beknopt en karikuraal) beschreven doelgroepen, de fysieke en maatschappelijke omgevingen waarin ze leven en opgroeien vragen een bijzondere aandacht. Deze mag zonder terughoudendheid als “positieve discriminatie” worden bestempeld. Deze doelgroepen vertrekken duidelijk en in grote mate vanuit een achterstelling en ongelijke = minder kansen. Willen we deze jonge mensen in hun eigen omgeving ook toegang tot jeugdwerk verstrekken, dan vraagt dit bijzondere inspanningen... meer en anders dan in een minder “problematische” setting.

De werkingen die zich in deze omgevingen en voor deze doelgroepen hebben ontwikkeld, betoonden daarbij heel wat energie, creativiteit (vooral in het bijeenstrappen van middelen) en volharding. Ze kozen

voor de weg van de meeste weerstand en verdienen daar veel respect voor. Niet in het minst van de overheden die niet altijd zo fair en duurzaam met hen omgingen.

2.4.2 Kritische reflecties

Anderzijds mogen er ook kritische reflecties worden gemaakt. Deze hebben zeker te maken met essenties van deze aanpak. Is het concept van beroepsjeugdwerkers op de eerste lijn overal zomaar te verdedigen? Deze twijfels hebben o.a. te maken met:

- De betaalbaarheid. Een beroepskracht is wellicht het duurste instrument (tussen 35 000 en 60 000 euro/jaar voor een VTE) in het jeugdwerkbeleid. Het is onmogelijk om in alle “buurten” of voor alle “moeilijke” doelgroepen een geprofessionaliseerd aanbod beschikbaar te stellen. Dit is een belangrijke limiet aan dit concept. De meeste steden en de beoogde wijken kunnen dan ook niet een “dekkend” aanbod van professioneel jeugdwerk betalen;
- De duurzaamheid: er is veel verloop bij deze jeugdwerkers, niet in het minst omdat het een behoorlijk moeilijke job is. Deze werkers ageren op de maatschappelijke frontlijn, met doelgroepen die vaak lijden onder een complex van achterstelling en negatief zelfbeeld, manifeste discriminatie (dat is ondertussen overvloedig bewezen). De werkomgeving munt ook niet uit door sprankelend optimisme. De maatschappelijke appreciatie wordt meestal wel met de lippen maar niet door verloning beleden. Daarbij dient opgemerkt dat bv. de KAJ (Katholieke Arbeidersjeugd), ontstaan in de jaren dertig, de doelgroep jonge arbeiders (op dat moment vanaf 14 jaar) werd begeleid door jonge verantwoordelijken die zelf als jonge arbeider waren begonnen. De “leiding” bestond dus uit jonge mensen die rechtstreeks uit de doelgroep afkomstig waren. In de professionalisering van het jeugdwerk met “kansarme” jongeren kwamen vooral weliswaar sociaal geschoolde maar vooral middenklasse begeleiders terecht. De natuurlijke herkenbaarheid door de doelgroepen was/is nauwelijks tot niet aanwezig. Dit vormt een specifieke uitdaging van deze vorm van jeugdwerk.

7

Het concept van beroepskrachten die als eerstelijns jeugdwerkers worden ingezet voor “moeilijke” doelgroepen in dito wijken heeft een wankel basis. Anderzijds¹⁰ zijn juist deze jeugdwerkers internationaal herkenbaar, o.a. in een Angelsaksische (Engelse) en Nederlandse beleidscontext.

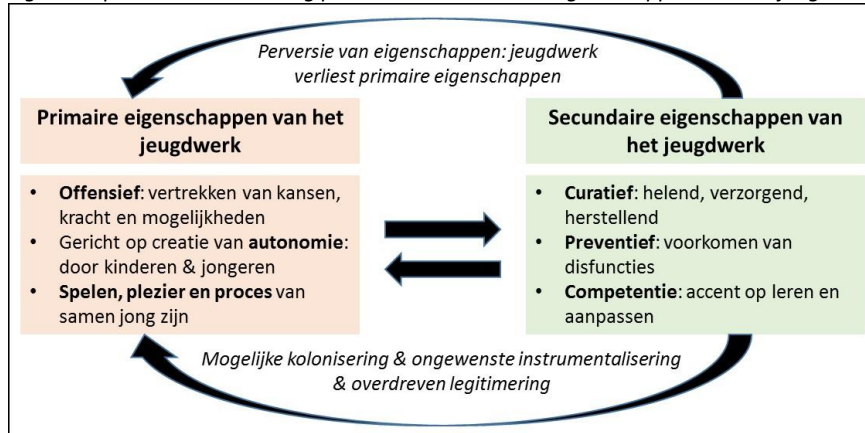
De kwantitatieve relevantie in Vlaanderen is eveneens beperkt. Het gaat hier wellicht (geen juiste telling) over ten hoogste enkele honderden werkers.

2.4.3 Inversie of perversie van doelstellingen?

Een probleemgestuurde taakstelling voor jeugdwerkinitiatieven moet met schroom worden gehanteerd. Het jeugdwerk is in zijn primaire doelstelling geen “instrument” om problemen op te lossen. Dat zou roofofbouw plegen op een van de meeste essentiële kenmerken, nl. het vertrekken van kansen (niet onkansen), van krachten en niet van klachten enz.

Natuurlijk wordt ook het jeugdwerk vaak instrumenteel-defensief benaderd, als “middel” om problemen te voorkomen, te milderen of op te lossen. Daar is op zich niets fout mee, behalve als deze defensieve doelstelling zich in de plaats van de offensieve nestelt. Door het jeugdwerk te ontdoen van zijn optimisme, zijn “door & voor” jonge mensen en vrijwillige inzet, verliest het zijn belangrijkste krachten. Op dit moment mag men spreken van een *perversie* of omdraaiing van doelstellingen, met een nefast gevolg.

Figuur 1 Spannende verhouding primaire en secundaire eigenschappen van het jeugdwerk

Men zou dit de “verwelzijing” van het jeugdwerk kunnen noemen, met een grote nabijheid van de noties zorg, verzorging en genezing. Dat bv. Uit de Marge in het verleden stevig schurkte tegen deze gedachte en hoopte op een integratie in het welzijnsbeleid (dus uit de cluster “cultuur”, waartoe jeugdwerk behoort), is gemakkelijk verklaarbaar. De welzijnssector zit veel dichterbij het hart van de welvaartsstaat en komt ook in een quasi volledig geprofessionaliseerde sector met dito exponentieel veel subsidies terecht. Deze keuze is in het recente verleden afgeblokt (wellicht ook door gebrek aan welzijnsmiddelen), maar sluimert op de achtergrond van deze problematiek.

2.4.4 Jeugdwerk en jeugdwerkmethodes

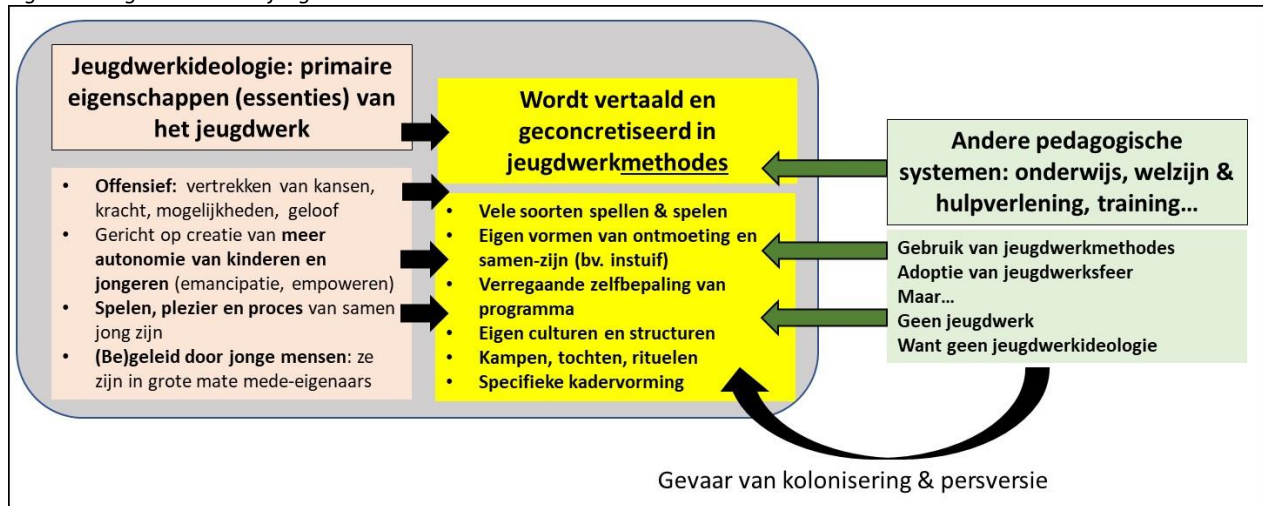
Aansluitend op de primaire eigenschappen van het jeugdwerk, optimaal te beschrijven als een ideologie (een systeem van waarden en normen), ontwikkelde en ontwikkelt het jeugdwerk ook eigen methodes. Deze zijn soms heel erg geworteld in hun verleden, zijn vooral geënt op spelen en bijzondere spellen. Ze gaven aanleiding tot subculturele eigenheden die zich uiteten tot op het niveau van de lokale initiatieven en vaak ook verbonden zijn aan een “jeugdwerkfamilie”, bv. jeugdbeweging en nog specifiekere elke vorm van jeugdbewegingen, of speelplein- of jeugdhuiswerk.

Jeugdwerkmethodes hebben vaak een bijzonder goede reputatie, vooral omdat ze plezierig zijn, ze sprankelen vaak van plezier. Voorbeelden daarvan zijn “op kamp gaan”, allerlei spannende tochten, droppings, open instuifmomenten, “bonte” avonden, zelf spellen ontwikkelen enz.

Daardoor zijn ze al veel langer overgenomen in andere pedagogische sectoren of milieus. Ze duiken overvloedig op in bv. scholen en in quasi alle voorzieningen voor jeugdzorg, welzijn en informatie. Zeker in een preventieve context vieren ze hoogtij, want de basis-argwaan en dus defensieve drive waarop preventie is gebaseerd (er kan iets fout lopen en dat moeten we voorkomen), kan worden getemperd door het optimisme van jeugdwerkmethodes.

Het gebruik van jeugdwerkmethodes betekent echter niet dat het initiatief ook jeugdwerk is of wordt. Hierin sluimert een grote bedreiging voor het jeugdwerk, want een onderwijs- of zorgomgeving werkt in een totaal ander ideologisch (pedagogisch) concept.

Figuur 2 Jeugdwerk versus jeugdwerkmethodes

2.4.5 Jeugdwerk overleeft als kernelement?

Ondanks de druk van nogal wat plaatselijke (schaalvergroten) en ook landelijke gespecialiseerde jeugdwerkspelers (o.a. Uit de Marge) om de grenzen van het jeugdwerk ofwel te verruimen ofwel een overstap te zetten naar bv. welzijn, bleef de Vlaamse overheid in zowel het landelijke als het lokale decreet de grenzen scherp bewaken (vrijtijdsbesteding, voor/door jonge mensen enz.). Dit zette de spelers rond “kansarme jeugd” aan om hun keuzes en profielen hieraan te conformeren. Soms een beetje knorrend, soms in volle overtuiging. De gevolgen bleven niet uit. Zeker vanaf 2000 plaatsten steeds meer van deze jeugdwerkinitiatieven het jeugdwerk, als plaats voor plezier, amusement, spel en vertier, terug centraal. Vaak werd deze jeugdwerkinvulling het hart van hun werkingen, waarrond zich allerlei andere benaderingen konden ontwikkelen.

Zeker de landelijke spelers, zoals JES, LEJO, Habbekrats e.a. adopteerden hun jeugdwerk “identiteit” als leidmotief, ook in meer welzijn- of educatiegerichte inspanningen. Zo ontstonden er sterk diverse netwerken binnen één organisatie, waar zowel spel, begeleiding en plezier verweefden met educatie, begeleiding in tewerkstellingstrajecten, straathoekwerk enz.

Deze organisaties verzeilden zo in een kluwen van subsidiërende overheden die elk van een eigen logica ondersteuning verstrekten, met bijzondere alertheid dat er geen dubbele subsidie zou ontstaan. De inkomsten van deze organisaties tonen dan ook een ingewikkeld kluwen van subsidiesystemen, van lokaal tot Europees, van structureel tot veelvuldig projectmatig, van jeugdwerk tot arbeidsbemiddeling, preventie en hulpverlening.

De complexiteit van deze toestand vraagt veel energie en subsidiologische vaardigheden. Daarbij mogen (moeten?) misschien wel vragen worden gesteld? Daarbij piekt meteen ook de vraag hoe sterk dat jeugdwerkstandhoudt, met welk perspectief? In deze context geldt zeker ook het recente (2016) verdwijnen van het decreet lokaal jeugd(werk)beleid, waardoor de strengere bewaking van de jeugdwerk grenzen door het Vlaams niveau, volledig verdween. Daarmee openen zich kansen en bedreigingen.

3 Professionalisering in en van het Vlaamse jeugdwerk: een overzicht

3.1 Bij aanvang vooral werkingen “kansarme” jeugd

Deze nota beschreef het ontstaan van lokaal geprofessionaliseerd jeugdwerk vanuit de nood ook aan “moeilijke” doelgroepen jeugdwerk aan te bieden. Oorspronkelijk voorzag het decreet lokaal jeugd(werk)beleid hiervoor gereserveerde kredieten. Deze vonden hun weg, via de gemeentelijke jeugd(werk)beleidsplannen naar de zgn. “werkingen kansarme jeugd”.

Ondertussen zijn er nog andere sporen verkend en soms ook ontwikkeld die wijzen op een toenemende (nood aan) professionalisering.

3.2 Andere vormen van lokale professionalisering

3.2.1 Opvang als schaars goed?

Opvang en jeugdwerk: een gevoelige relatie

De relatie tussen jeugdwerk en opvang vraagt een zeer voorzichtige benadering. Nogal wat jeugdwerkvormen, niet in het minst de jeugdbewegingen, gruwelen als hun inspanningen als opvang van kinderen en tieners worden beschreven. De reden voor deze grote, zelfs virulente terughoudendheid is duidelijk: een specifieke relatie met hun doelgroep, met daarin veel aandacht voor bv. spelen, omgang met elkaar, verkenning van de omgeving enz., staat primair. Het gaat in essentie over pedagogie, waarbij de mogelijke praktische voordelen voor bv. ouders ten hoogste als positieve neveneffecten worden beschouwd.

Bij de tweede staatshervorming (1980) transfereerden de zomerkampen (vooral mutualiteiten) en het vakantiespeelpleinwerk vanuit welzijn¹¹ naar cultuur. Ze vonden daar een plaats in het zgn. “speelse decreet” (1983). Daarmee breidde de scope van het lokale jeugdwerk zich plots en opvallend uit. Naast de jeugdbewegingen, jeugdhuisen en jeugdateliers diende zich een reeks van honderden nieuwe initiatieven aan. Het begrip “jeugdwerk” verrijkte en verbreedde aanzienlijk, niet alleen qua aantallen, zeker ook qua nieuwe pedagogische concepten. Daarbij speelde het vakantiespeelpleinwerk een belangrijke rol.

De opmars van de vakantiespeelpleinwerkingen

De introductie van bv. de speelpleinwerkingen legde plots en heel expliciet de dimensie “opvang” bloot. In tegenstelling tot bv. de jeugdbewegingen wiens jaarwerking zich vooral in de weekends (dus vrije tijd voor de meeste mensen) ontplooidde, bood het vakantiespeelplein “opvangtijd” tijdens de werkweken en op momenten dat de scholen sloten. De samenleving evolueerde al eerder naar een systeem van meestal twee uithuiswerkende ouders. Die werden in de schoolvakanties, vooral (maar niet alleen) tijdens de zomer, geconfronteerd met twee maanden nood aan opvang. Een groot deel daarvan werd/wordt opgevangen door een gepuzzel met de jaarlijkse vakantiedagen van de ouders en de bijstand van de “zorgzame” samenleving, niet in het minst grootouders en andere welwillenden. Een zomerkamp of een combinatie van kampen (jeugdbeweging, sport enz.) vormden zeker een welgekomen hulp. Toch groeide de nood aan meer opvang. De opgang van het aantal vakantiespeelpleinwerkingen wordt daardoor verklaard. In de decennia na WO investeerden de onderwijsnetten, vooral in grote steden, al in dit soort van opvang. Uit die tijd dateren de grote speelpleinen, vaak in de “groene” stadsrand, waar kinderen van het vrij, of het stedelijk of het rijksonderwijs een opvang dagopvang vonden. Ze werden 's morgens per autobus opgepikt, konden een dagje spelen in de gezonde lucht, ontvingen (ondergingen...) een warme maaltijd en werden in de late namiddag terug thuis gedropt. Vaak moesten ofwel studenten “normaalschool”, dus opleiding voor leerkracht of beginnende leerkrachten enkele weken meedraaien. Dit systeem overleeft, uiteraard in een actuele pedagogische context, tot op vandaag in bv. Antwerpen en Mechelen.

Het succes en de weidse verspreiding van de vakantiespeelpleinen kan niet anders dan oorzakelijk gekoppeld te worden aan meer nood aan opvang. Ze ontwikkelden zich ook zeer divers, van de klassieke dagopvang op een apart “speelplein” tot allerlei initiatieven in leegstaande scholen, werkend met halve dagen of ambulante rondtrekkend langsheen buurten. Opvallend is de mate waarin gemeentebesturen hierbij actief werden. Veruit de meeste vakantiespeelpleinen zijn overheidsinitiatieven¹², weliswaar in een jeugdwerkdioom ontwikkeld, maar geregisseerd door bv. jeugd- of (steeds meer) vrijetijdsdiensten. Toch dient met veel nadruk het pedagogische project van het speelpleinwerk benadrukt. Ze erkennen uiteraard hun “opvangdimensie”, maar ze trekken zeer expliciet hun missie die (1) zeer sterk jeugdwerk gerelateerd is en (2) totaal inzet op “spelen” en dus het bieden van speelkansen. Daarbij verklaren zich nooit in de logica van opvanggarantie, wel een waarborg tot spelen in heel verschillende maten en gewichten. Daarmee beklemtonen ze de hiërarchie in waarden, zo kenmerkend voor het jeugdwerk. Dit onderscheidt hen ook van andere vormen van buitenschoolse opvang.

In het geheel van deze ontwikkelingen staan de speelpleinwerkingen niet alleen. Tegelijkertijd ontwikkelden veel andere systemen zich. De Grabbelpas¹³ maakte vanaf midden jaren tachtig een grote opgang. Ook de sportsector, o.a. de gemeentelijke sportdiensten, bood tal van ambulante vrijetijdsprogramma’s aan. Recent lijken nogal wat gemeenten het concept Grabbelpas in te ruilen voor allerlei combinaties van aanbiedingen. Door het wegvallen van de centrale regie van Bataljong (vroeger VVJ), lijkt het vooralsnog onduidelijk welke richting dit alles zal uitgaan.

Vakantiekampen in grote diversiteit

In tegenstelling tot de vakantiespeelpleinen die ambulante zijn, betekent een vakantiekamp een residentiële opvang, met dus overnachting en “vol pension”. De vakantiekampen werden in een jeugdwerkcontext lange tijd op twee manieren ingevuld. Enerzijds de zomerkampen van de jeugdbewegingen, anderzijds deze georganiseerd door de mutualiteiten (cf. het boek “Kartonnen dozen” van T. Lanoye). Beide soorten overleefden con brio en tonen zich ook vandaag nog als superlevend. Toch verschillen ze onderling sterk.

De jeugdbewegingskampen worden begeleid door vrijwillige, jonge jeugdwerkers die niet alleen geen kostenvergoeding ontvangen maar vaak zelf nog voor hun kamp betalen. Het gaat hier dan wel over relatief zeer bescheiden sommen, vaak maar 150 euro voor tien dag, all-in. Het kamp is een hoogtepunt in de jaarwerking, zet er een kroon op. Hoewel deze kampen onderling sterk kunnen verschillen (van tenten en zelf-kook, tot kamphuizen met kookouders enz.), beogen ze zowel de jongste leden (vanaf lagere schoolleeftijd) tot de jongeren. Naast de jeugdbewegingen zullen ook andere vormen van plaatselijk jeugdwerk (bv. werkingen “kansarme” jeugd) soms kampen organiseren.

De kampen van de mutualiteiten worden ook begeleid door jonge animatoren, maar die staan in een heel andere relatie tot de initiatiefnemers. Ze krijgen vorming, maar de jaarwerking is minimaal, er is een veel meer zakelijk contact. Deze kampen ontwikkelden de voorbije decennia een zeer grote diversiteit, met thema’s, binnen- en buitenland, voor winter en zomer.

Daarnaast zijn er tal van andere kampaanbiedingen, zowel binnen het jeugdwerk als bv. bij sport en cultuur, die eveneens een residentieel aanbod bieden. Binnen het jeugdwerk is er een belangrijk aantal verenigingen die “landelijk” werken (dus voor gans Vlaanderen) met een uitgebreid, sterk gevarieerd aanbod. Het jeugdwerkdioom zorgt een overvloedig jonge en dynamische begeleiding. Toch dient hierbij opgemerkt dat, ook al gaat het over pure social profit (vzw’s) aanbiedingen, de prijzen relatief hoog liggen. Er zijn ook duidelijke comfortverschillen, van erg basaal “kamp” achtig tot bijna hotelfaciliteiten.

Opkomst van de commerciële sector

Zoals in quasi alle sociale, culturele en dus ook jeugdwerkcontexten, manifesteert ook de pure commerciële benadering zich steeds duidelijker. Kleine bedrijfjes organiseren een plejade aan kamp- en dagopvanginitiatieven. De prijs is uiteraard commercieel berekend en de begeleiding kan, althans legaal, niet via een vrijwilligers; wel jobstudenten en andere arbeidscontracten. In sommige gevallen is het erg moeilijk om in de promotie die zij maken, te ontdekken dat hier geen vzw's maar commerciële rechtspersonen aan zet zijn. Voor de meeste potentiële – zeker middenklasse – klanten speelt dit onderscheid ook niet. Ze beoordelen het aanbod op andere merites, bv. originaliteit, de “blitse” verpakking, het gemak van bv. voor- en na-opvang enz. Zeker in een grootstedelijke context spelen deze aanbiedingen een steeds grotere rol. In een ruimere (kritische) analyse van bv. het cultuur- en jeugdbeleid passen deze spelers prima in het oprukkende “marktisme”, waarbij men, geïnspireerd door het neoliberalisme¹⁴, het onderscheid tussen social en private profit graag weggomt.

Consequenties: animatoren gezocht

We gebruiken hier het begrip “animator”, omdat dit zowel gangbaar werd (het verving het eerder Francofone “monitor¹⁵”), ook omdat de Vlaamse overheid dit begrip gebruikt bij het uitreiken van specifieke attesten¹⁶.

De groei van de nood aan opvang en de toename van het aantal mogelijkheden daartoe, zowel vanuit jeugdwerk, cultuur, sport enz. als vanuit eerder commerciële spelers, bepalen elkaar. Hier speelt duidelijk een marktdynamiek. Het jeugdwerk voelt zich in deze context minstens ongemakkelijk. Zeker speelpleinwerk en jeugdkampen willen primair – trouw aan hun jeugdwerkideologie – richten op een pedagogisch project.

12

Dit alles vraagt steeds meer “animatoren”, zijnde (jonge) mensen die zich in deze werkingen willen engageren. De meer aan opvang gerelateerde werkvormen gingen redelijke probleemloos over in een systeem van kostenvergoedingen. Indien grootschalig zorgt een beperkt aantal beroepskrachten (bv. iemand van de jeugddienst of een tijdelijk aangeworven medewerker) voor de coördinatie en begeleiding.

Niet zelden worden deze animatoren gevonden in andere jeugdwerkvormen, zeker bij jeugdbewegingen. Evenzo bouwen sommigen speelpleinwerkingen ook een eigen achterban op, die ze trachten aan zich te binden door soms ook jaaractiviteiten te organiseren.

Het blijkt niet altijd gemakkelijk om voldoende animatoren te rekruteren om stijgende vragen goed te kunnen beantwoorden. Dit heeft zeker ook te maken met een minder voorspelbare, soms wispelturige en/of late keuze van de jongeren. Daarnaast weegt ook de mogelijkheid, soms de noodzaak om als jongere bij te verdienen, waarbij een “job” in horeca of industrie veel beter betaalt dan een vrijwilligersvergoeding. Het valt wel op hoe probleemloos veel jonge mensen de combinatie maken van bv. meegaan als “leiding” op een jeugdbewegingskamp, zich een tijdje als monitor op het speelplein engageren en dat alles aanvullen met een periode gewoon vakantiewerk. Om tussendoor zelf nog een vakantie mee te pikken.

Zij-intrige: wat met de buitenschoolse kinderopvang?

Het blijft een raadsel hoe twee systemen, nl. de buitenschoolse kinderopvang en het jeugdwerk tegelijkertijd zo fundamenteel van elkaar verschillen en toch gemeenschappelijke kenmerken dragen. De buitenschoolse opvang bevindt zich in de kern van het “welzijnsbeleid”. Opvang die zich buiten de schooluren ontwikkelt, o.a. in schoolvakanties, biedt zich aan in dezelfde tijdsspanne dan bv. de vakantiespeelpleinwerking. Deze laatste behoort tot het jeugdwerkbeleid, in de ruimte “cultuur”.

Beide vormen ze instrumenten in het beleid van zowel de Vlaamse als veel lokale overheden. Ze richten zich (gedeeltelijk) tot dezelfde doelgroepen; werken met een mix van begeleiding, een programma, aangepaste accommodatie enz.

De verschillen zijn echter veel opvallender¹⁷. De buitenschoolse kinderopvang is (nog steeds, maar steeds minder...) een gecentraliseerd zorgsysteem, strak geregisseerd door Kind & Gezin en wordt gevangen in een strak korset van regels en verplichtingen. Dit heeft te maken met o.a. de kwaliteit van (1) het personeel, uitsluitend beroepskrachten met noodzakelijke opleidingen, (2) de infrastructuur en andere accommodaties en (3) de stringente voorschriften m.b.t. hygiëne, communicatie, tarieven enz. Strenge inspecties bewaken dit concept dat tot in de kleinste details werd verankerd.

Hoe groot het verschil met jeugdwerkinitiatieven die niet één specifieke richtlijn moeten volgen. Natuurlijk gelden er regels, maar die zijn echter niet gespecificeerd of afdwingbaar. Ze steunen eerder op gewoontes, gezond verstand en – meer dan vermoed – op improvisatie. De voornamelijk jonge animatoren, meestal tussen 16 en 20 jaar, genoten soms een beperkte vorming en/of behaalden een attest. Deze zijn echter niet verplichtend noch afdwingbaar. De praktische omkadering, bv. gebouwen, sanitair, speelinfrastructuur worden weliswaar steeds meer gecontroleerd (bv. de verplichte risicoanalyse bij speeltuigen en -terreinen), maar kunnen absoluut niet worden gelijkgesteld aan het korset van verplichtingen in de buitenschoolse kinderopvang.

Buitenschoolse kinderopvang is, zoals meestal in een welzijns- en onderwijscontext, voor volle 100% geprofessionaliseerd. Vrijwilligers worden voor de kernopdracht geweigerd – ze mogen zich er niet mee bemoeien. Ten hoogste kunnen ze opdraven voor de voor- en na-opvang. En dan nog...

Het speelpleinwerk wordt in overweldigende mate gedragen door (jonge) vrijwilligers. Beroepskrachten zijn echt uitzonderlijk, zeker wat betreft het eerstelijnswerk. Ten hoogste gaat het over tijdelijke coördinatiefuncties (jobstudenten, vrijstelling sociaal-cultureel). In het geval van gemeentelijke speelpleinen zal het een personeelslid van de jeugddienst zijn dat hier coördinerend of in elk geval als eindverantwoordelijke optreedt.

En de brede school?

De voorbije decennia dook het begrip “brede school” steeds meer op in het ruimere discours rond onderwijs en ook vrijetijdsbesteding. Het lijkt of de hausse hieromtrent wat voorbij is. Het bleek en blijkt immers moeilijk om dit concept concreet en beleidsmatig te vangen. In een ideale constructie kan de brede school een letterlijk en figuurlijk kruispunt worden van alles wat zich rond kinderen en jongeren ontwikkelt. Dit betekent o.a. dat de schoolgebouwen (en schoolcultuur) zich ook fysiek inschakelen in de vrijetijdsbesteding... en dat het brede aanbod in de vrije tijd zich ent op de schoolpraktijken.

Ondanks de vele en diverse experimenten, lijkt de kristallisering van dit concept niet echt te lukken. Toch zou het, bij een verdere operationalisering, zeer invloedrijk kunnen inwerken op zowat alle aspecten van een lokaal jeugdbeleid.

3.2.2 Grootstedelijke coaching lokaal jeugdwerk

In sommige steden (Gent, VGC, Antwerpen) ziet men ook een nieuwere vorm van professionalisering, namelijk een beroepskracht die bepaalde vormen van lokaal jeugdwerk gaat coachen. Dit kan zo bv. voor jeugdbewegingen, met een keuze voor bv. lokale Chiro of Scouts/Gidsengroepen, jeugdhuizen... Deze beroepskrachten vormen een duidelijke beleidskeuze in het plaatselijk jeugdwerkbeleid, vooral om deze vormen jeugdwerk – die overvloedig door jonge vrijwilligers worden gedragen – een begeleiding en ook wel ondersteuning ter beschikking te stellen. Dus tweedelijns lokaal jeugdwerk.

Dit fenomeen is nog bescheiden in aantallen, maar wijkt af van de eerdere vormen van lokale beroepskrachten die vooral eerstelijnswerkers zijn.

3.3 Nieuwkomer: het bovenlokale niveau

Recent verloren de provincies hun competenties m.b.t. de persoonsgebonden materies. Exit het provinciaal jeugdbeleid. Deze amputatie (nogal amateuristisch aangepakt), leidde naar twee nieuwe decreten die in dit perspectief wel even aandacht vragen.

3.3.1 Decreet houdende de subsidiëring van bovenlokaal jeugdwerk

Er is sinds 2017 een puur jeugdwerkdecreet m.b.t. het bovenlokale jeugdwerk. Dit decreet focust op het ondersteunen van jeugdwerk dat niet gericht is op de hele Vlaamse gemeenschap, maar wel inspeelt op prioriteiten van de Vlaamse overheid. Het moest een antwoord bieden op het amputeren van de jeugdwerkbevoegdheden van de provincies.

Het decreet bundelt verschillende subsidielijnen waarbij het accent wordt gelegd op dat jeugdwerk dat bij uitstek bijdraagt aan de doelstelling een jeugdwerkaanbod te realiseren voor alle kinderen en jongeren.

Er zijn in het decreet vier groepen van initiatiefnemers opgenomen:

- Geprofessionaliseerde jeugthuizen die inspelen op prioriteiten van het Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid;
- Geprofessionaliseerd jeugdwerk met maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren;
- Bovenlokaal jeugdwerk met kinderen en jongeren met een handicap;
- Intergemeentelijke projectverenigingen die de samenwerking en de netwerking stimuleren tussen de lokale besturen en de jeugdverenigingen binnen hun werkingsgebied.

Het is duidelijk dat binnen dit decreet ook beroepskrachten hun plek vinden.

Daarbij mag/moet men zich de vraag stellen hoe het komt dat bv. grote en vaak gemeentegrens overstijgende vakantiespeelpleinwerkingen¹⁸ hierin geen plaats kregen. Zij vormen bij uitstek een vorm van regionaal jeugdwerk, kunnen zich door hun grote schaal ook al een vorm van professionalisering veroorloven. Eens te meer een rare beleidskronkel in de Vlaamse regelgevingen.

Ook de intergemeentelijke projectverenigingen blijken in praktijk amper tot te operationaliseren. Hier ligt nog werk voor de nabije toekomst.

3.3.2 Het decreet op de bovenlokale cultuurpraktijk (2018)

In dezelfde post-provinciale context situeert zich in hoofdzaak “cultuur” decreet, dat zich richt op de bovenlokale cultuurpraktijk. Dit decreet bevat drie subsidielijnen:

- Gericht op bovenlokale cultuurprojecten (tijdelijk, vernieuwend, transversaal), waarbij niet alleen alle cultuuractoren maar ook alle jeugd(werk)actoren kunnen indienen – behalve diegenen die door het decreet bovenlokaal jeugdwerk worden gevat;
- De intergemeentelijke samenwerkingsstructuren;
- Een specifiek steunpunt.

Hoewel dit decreet nieuw is (er is nog geen gesubsidieerde praktijk, dus ook geen referentiekader), lijkt dit decreet niet meteen relevant voor de tewerkstelling, dus professionalisering in de jeugdwerksector.

3.4 Jeugdwerkers: conceptueel situeren op verschillende assen

Algemeen kenmerkt het plaatselijk jeugdwerk zich door een verpletterende meerderheid aan vrijwilligers. Al eerder in deze nota werd professionalisering hier als kwantitatief marginaal beschreven. Breidt men de vraag naar professionalisering uit naar het gehele jeugdwerk, dan wordt het beeld wat complexer, hoewel nog zeer bescheiden qua beroepskrachten.

Om de professionalisering in beeld te brengen moet men minstens vier dimensies gebruiken:

- Het **territoriale niveau** waarop het jeugdwerkinitiatief zich ontwikkelt:

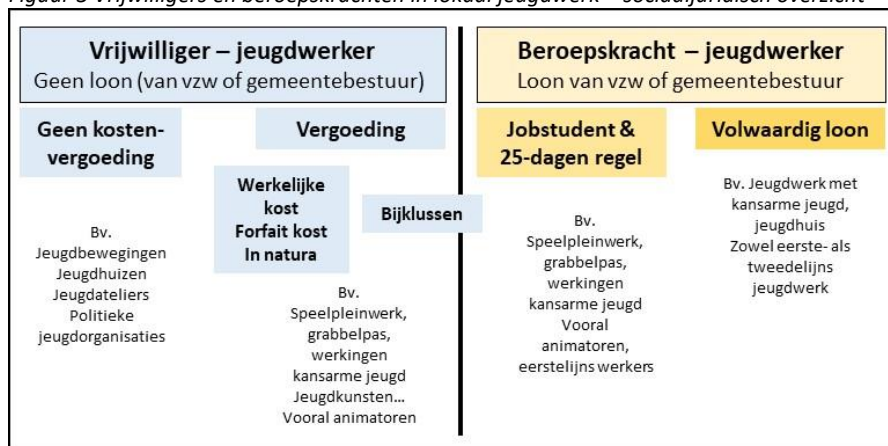
- Landelijk (en deels ook bovenlokaal): de “centrale” secretariaten en federaties beschikken vaak over een kern van professionals. Deze werken heel duidelijk op de tweede lijn: ze staan in voor de ondersteuning van eerstelijns initiatieven die dus overvloedig door vrijwilligers worden gedragen. Hoewel, ook op landelijke of bovenlokale niveau zijn de bestuurders quasi allemaal vrijwilligers. De leeftijd van deze beroepskrachten is niet noodzakelijk jong (-35 jaar). Het is maar een minderheid die “oud” wordt in deze structuren;
- Plaatselijk: zoals eerder gesteld voor 99% gerund door vrijwilligers. De enige professionals die men daar vindt zijn ofwel nog enkele tientallen werkers in lokale en bovenlokale jeugdhuizen ofwel beroepskrachten in de werkingen kansarme jeugd (zie eerder).
- De **sociaaljuridische status** van de jeugdwerkers:
 - Ofwel vrijwilligers, dus zonder een loon. Deze vindt men op alle niveaus van het jeugdwerk, van plaatselijk (eerste lijn) tot bovenlokaal en landelijk (eerder als bestuurders of cursusgevers);
 - Ofwel beroepskrachten – professionals: deze vindt men vooral op het bovenlokale of landelijke niveau, ofwel als eerstelijns jeugdwerkers in lokale werkingen kansarmen jeugd en uitzonderlijk nog in jeugdhuizen.
- De **aard van werkgever**, die kan zijn:
 - Een vzw, instelling social profit, ofwel lokaal ofwel bovenlokaal/landelijk;
 - Een lokale overheid (public profit). Nogal wat gemeentebesturen (maar ooit veel meer) werken ook met eigen eerstelijns of zelfs tweedelijnsjeugdwerkers. Deze praktijk is zeker niet toenemend aanwezig.
- De **aard van het contract** van tewerkstelling:
 - Een tewerkstelling die structureel in een bepaalde maatregel, convenant enz. is opgenomen;
 - Een strikt tijdelijke, projectmatige tewerkstelling. Dus eindig in tijd en ruimte.

3.5 Professionalisering: sociaaljuridische situering

Sociaaljuridisch dient men over twee “statuten” te spreken: beroepskrachten (loon) versus vrijwilligers (geen loon, eventueel kostenvergoeding).

Toch geeft de realiteit een meer genuanceerd beeld, in een bredere context:

Figuur 3 Vrijwilligers en beroepskrachten in lokaal jeugdwerk – sociaaljuridisch overzicht

Dit schema trekt nog een duidelijke grens tussen “loon”werk en “vrijwilligers”werk, hoewel deze demarcatie niet zo absoluut lijkt. Zeker met de invoering van de regeling “bijklassen¹⁹” lijkt er een soort grijze zone aangebracht.

Zeker lokale besturen maken gretig gebruik van zowel de verschillende soorten vrijwilligers, overwegend met forfaitaire kostenvergoeding, ofwel “goedkopere” statuten binnen het arbeidsrecht, zijnde jobstudenten of aanwervingen onder de “25-dagen regel”.

Bij de lokale werkingen kansarme jeugd (of soortgelijk) zijn het meestal volwaardige werknemers. In bepaalde gevallen zijn ze afkomstig van eerdere tewerkstellingsprofielen zoals gesubsidieerde contractuelen of DAC'er (derde arbeidscircuit). Deze aparte regelingen zijn ondertussen allemaal sectoraal geregulariseerd.

4 Professionalisering in lokale jeugdwerkinitiatieven: probleemstelling

4.1 Probleem?

De tewerkstelling van beroepskrachten in lokale jeugdwerkinitiatieven mag minstens als een uitdaging, eerder als een probleemstelling worden besproken.

Samengevat gaat het over de volgende moeilijke aspecten:

- De **kostprijs** ligt hoog:
 - In absolute termen, want de loonkost is omvangrijk, niet in het minst door de vele fiscale en sociale bijdragen voor werkgever en -nemer;
 - In relatieve termen: in vergelijking met het “vrijwilligersjeugdwerk” is het geprofessionaliseerde jeugdwerk meer dan peperduur.
- Het **concept “professioneel jeugdwerk” worstelt met grenzen:**
 - Nooit genoeg: zelfs in buurten waar er veel professionele jeugdwerkers aanwezig zijn, blijkt het aanbod nooit voldoende. Nog steeds worden grote aantallen kinderen en jongeren niet bereikt.
 - Er is ook een jeugdbeleidsprobleem: waarom zet men deze beroepskrachten wel in voor sommige wijken/doelgroepen en voor andere niet? Kan men hier prioriteiten stellen of wordt het eerder een resultaat van de toevalligheid;
 - Slaagt het professioneel werk erin om de verwachtingen in te lossen. Trouwens over welke verwachtingen gaat het hier? Zijn de gewenste effecten niet vooral een burgerlijke wenselijkheid dat “moeilijke” jeugd wat gesust wordt en/of (soms letterlijk) van de straat wordt gehouden? Kan dit jeugdwerk de emancipatorische doelstellingen (die vaak beleden worden) waar maken... of blijft het amechtig dweilen met een open kraan?
- Waar blijft **het zelf-organiserend vermogen** van deze doelgroepen?
 - Mag men verwachten dat professioneel jeugdwerk een tussenfase naar zelforganisatie was/wordt/is (pedagogisch optimisme)? Of werkt dit concept eerder tegengesteld, houdt het de doelgroepen afhankelijk van het infuus aan subsidies voor beroepskrachten?
 - Wordt de doelstelling “zelforganisatie” wel voldoende krachtig gehanteerd? Vele observatoren hebben de indruk dat deze werkingen er vrijwel niet of nooit in gelukken om zich vrij te maken van de beroepskrachten en – zoals de overgrote meerderheid van het lokale jeugdwerk – veel meer op vrijwilligers te gaan draaien?
- Is er niet een veel de **ééndimensionale manier** waarop er geprofessionaliseerd werd/wordt?
 - Vooral een tewerkstelling en taakstelling van lokale beroepskrachten als eerstelijnsjeugdwerker, als beroepsanimator;
 - Veel te weinig aandacht voor een meer tweedelijnsfunctie die coachend, rekruterend, faciliterend optreedt en vooral investeert in het creëren van eigen vrijwilligers?
- Maken lokale besturen **voldoende creatief gebruik** van de verschillende mogelijkheden om iemand te werk stellen:

- Kunnen zowel vrijwilligers als bijklussers niet zorgen voor een goedkopere (en misschien ook meer projectmatige) ter beschikking stelling van jeugdwerkers?
- Dit geldt ook voor bv. jobstudenten en tijdelijk tewerkstellingsmogelijkheden.

4.2 De antwoorden liggen in de vragen?

Geeft een aantal vragen niet meteen antwoorden of oplossingen? Deze zouden dan kunnen zijn, in wisselende combinaties:

- Het drukken van de kostprijs door creatief om te gaan met andere dan gewone arbeidscontracten, daarbij de voor- en nadelen incorporeren;
- Een grondige reflectie bij het concept “werking kansarme jeugd” zoals dit nu grotendeels in Vlaanderen wordt gebruikt. Deze reflectie heeft te maken met:
 - De pedagogische/agogische prioriteiten, de kern van deze werking;
 - Een eerlijke stelling rond beoogde effecten en de evaluatie daarvan;
 - De keuze (al dan niet) om als jeugdwerk (dus met respect voor de essenties daarvan) te willen voortgaan. Of te kiezen voor een ander concept dat wellicht meer welzijn- of onderwijsachtig zal zijn;
 - Het inzetten van eerstelijnsjeugdwerkers drastisch afbouwen, met uitzondering voor de inschakeling van jonge en eventueel semiprofessionele jeugdwerkers (variatie aan statuten).
- De bezinning over het evolueren naar meer zelforganisaties, met daarbij nieuwe vormen van tewerkstelling:
 - Cf. wat men doet voor bv. coaching van jeugdbewegingen;
 - Veel meer tweedelijnsjeugdwerkers i.p.v. eerstelijnswerkers;
 - Methodes ontwikkelen die stap voor stap een zelforganisatie kunnen stimuleren en verduurzamen;
 - Een apart beleid voor beginnende zelforganisaties, zeker deze op basis van etnisch-culturele identiteit.

17

Het zoeken naar antwoorden en het ontwikkelen van nieuwe concepten hieromtrent vraagt eerst en vooral de bereidheid om de huidige aanpak grondig te bevragen. Enkel een eerlijke reflectie kan oplossingen bieden. Daartoe is dialoog met de betrokken jeugdorganisaties, een bevraging van deze beroepsjeugdwerkers en wellicht ook een academische coaching aangewezen.

Deze uitdaging is echter veel breder dan één stad of één organisatie; ze doorkruist heel wat lokale besturen en lokale en landelijke initiatieven in het hart van hun werking. Deze thematiek ligt ook nauw aan het hart van het vrijwillig jeugdwerk, die hierbij zeker moeten worden betrokken. Trouwens nota's hieromtrent van bv. Chiro, geven al richting.

5 Grensgebieden. Jeugdwerk versus straathoek- en opbouwwerk

5.1 Cultuurmethodes versus welzijn & zorg, grensgevechten?

Het is mijn overtuiging dat de grenzen van het jeugdwerk, zoals het in Vlaanderen overwegend wordt gedefinieerd, bescherming en zelfs verdediging vergen. Dit betekent dat de schemergebieden bijzondere aandacht vragen.

Wettelijk (bijzondere wet 1980 – hervorming van de instellingen) behoort het jeugdwerk (letterlijk staat er jeugdbeleid) tot de culturele materies. Dit is meer dan een toevallige vermelding, het houdt vooral in dat een offensieve, optimistische doelstelling primair staat.

Dit is niet het geval bij “welzijn” dat beleidsmatig als “onwelzijn” dient geïnterpreteerd. Het gaat hier over het beantwoorden van zorgvragen, fysieke, psychische en psychosociale noden. De logica vertrekt hier vanuit een probleemstelling.

Zoals eerder gesteld in deze nota, lijkt het omwille van vele redenen niet aangewezen om bv. jeugdwerk (ook onderwijs) te vanzelfsprekend in een welzijnslogica te projecteren. Daardoor verliest het zijn belangrijkste krachten. Er dreigt dan een perversie van doelstellingen.

Er zijn echter grensgebieden. Dit geldt zeker het maatschappelijk opbouwwerk. Tot 1983 maakte het deel uit van het cultuurbeleid – toen verkaste het naar welzijn (zoals ook jeugdinformatie). Het “verwelzijnde” en herleidde zichzelf tot het emancipatorisch bestrijden van maatschappelijke kwalen zoals armoede, achterstelling, discriminaties enz. Het verloor daarbij z’n offensieve doelstellingen.

Het introduceren van “jeugdopbouwwerk” past in een probleem-bestrijdende logica, maar is geen jeugdwerk. Dit is meer dan een semantische discussie, het gaat over welke visie en missie er primair zijn, ofwel de offensieve ofwel de defensieve.

Dit geldt ook zo voor het straathoekwerk, dat weliswaar later z’n intrede maakte, maar ook een heel divers maar overwegend “welzijnsetiket” droeg en draagt. Deze tekst beoogt geen uitvoerige bespreking van deze zeer boeiende maar heel brede methodes. Centraal staat wel het “outreaching”, dus nomadisch welzijnswerk, op zoek naar cliënten in hun natuurlijk biotoop. Nogal wat straathoekwerk huldigt hier principes die zeer afwachtend zijn en zeker niet een bepaalde hulpverlening zullen opdringen. Vaak gaat het hier over een allerlaatste link tussen mensen die zich afkeerden van zowat alle systemen en de georganiseerde samenleving. Straathoekwerk richt zich vaak op jonge mensen, maar is niet automatisch jeugdwerk.

18

Anderzijds bestaat er zeker (althans theoretisch) ook “outreaching” jeugdwerk, waarbij jeugdwerker vanuit een offensieve benadering, kinderen en jongeren benadert en hen (met veel terughoudendheid en respect voor hun autonomie) in contact kan brengen met uiteenlopende vormen van vrijetijdsbesteding, spel, plezier en cultuur in vele hoedanigheden. Bij deze vorm van jeugdwerk blijven de offensieve doelstellingen overheersen – het past zich niet in een sluitende welzijnslogica. Uiteraard draagt het juist daarom veel bij aan welzijnsbevordering.

Kortom: het gebruik of de introductie van methodes of modellen die overwegend in een welzijn- en zorgcontext worden gebruikt, in een context van jeugdwerk, vereisen heel zorgvuldige duiding en begrenzing. Het onzorgvuldig omgaan met begrippen creëert wellicht ook verwarrende verwachtingen en onduidelijke effecten.

5.2 Het imago van jeugd, jeugdwerk en jeugdbeleid

In deze (veel meer dan semantische) overwegingen speelt zeker het imago van jonge mensen. Dat wordt te veelvuldig vereenzelvigd met een cumula van problemen. Daarbij stelt zich steeds de vraag of het hier gaat problemen voor, in en van de samenleving of problemen van de kinderen en jonge mensen. In welke mate leent het jeugdwerk (of het welzijnswerk voor kinderen en jongeren) zich om een maatschappelijk bestel te depaneren? Om bij te dragen aan de rust of de “beheersing” van ongewenst gedrag? Niet voor niets stellen de kritische Frankfurters zich hieromtrent essentiële vragen. In dezelfde context leest het boek “De markt van welzijn en geluk” van H. Achterhuis (al uit 1979). In deze reflectie past ook de oneigenlijke wijze waarop bv. preventie-initiatieven passen in een weinig respectvolle benadering van de jeugd.

Natuurlijk vraagt elk jeugdbeleid maatregelen om de problemen van, bij en door kinderen en jongeren aan te pakken. En die zijn er, ontegensprekelijk en soms in beangstigende hoeveelheden.

Anderzijds kan een meer defensieve en herstellende aanpak enkel renderen als er een eerste en fundamentele offensieve benadering overheerst.

Elk lokaal jeugdbeleid moet zich deze vraag stellen en daarbij ook keuzes durven maken. Het zal niet verbazen dat een overwegend rechtse en angstige samenleving graag kiest voor een aanpak die op het eerste gezicht overlast en problemen bestrijdt. Of althans pretendeert om dit te doen. Ook al zijn de effecten daarvan amper meet- of zichtbaar. Met hetzelfde gemak zal zo'n samenleving, indien geen verbetering, eerder achteruitgang – blijkt, kiezen voor een ronduit repressieve aanpak. In de overtuiging dat een zachte aanpak niet helpt.

6 Een reeks vaststellingen op een rijtje, enige synthese

6.1 Over het jeugdwerk, welzijn en grijze zones... bekeken vanuit het jeugdwerk

- Jeugdwerk evolueerde naar een weids verspreide vorm van zelforganisaties door/voor jonge mensen in de vrije tijd. Het vertrekt **primaire** (dus eerst) vanuit een offensieve, optimistische kijk op jonge mensen: hun kracht prevaleert de klacht. Ze zijn in staat om zichzelf te structureren en de grote doorstroming van jonge vrijwilligers houdt het levendig en à jour. Het gaat ook altijd over een vrije keuze (misschien minder bij jonge kinderen...) van de deelnemers;
- Door deze primaire kenmerken draagt het jeugdwerk een heel pakket aan **secundaire** kenmerken die bijzonder interessant en noodzakelijk klinken, zowel voor de samenleving als voor de jonge mensen zelf: ze amuseren zich, ze leren spelenderwijs heel wat zaken, ze bouwen – zeker als jeugdwerker – veel competenties op, ze zijn geëngageerd (volgens zelfgekozen doses...) enz. Dit geheel maakt het jeugdwerk erg “gewild” om het als instrument voor meer welzijn/minder onwelzijn in te zetten. Dit is “instrumentalisering”. Die is niet fout indien gewenst en daardoor de primaire kenmerken niet opeet. Het wordt ongewenste en dus destructieve instrumentalisering als er een “perversie” (omkering) van primaire en secundaire eigenschappen/doelstellingen optreedt;
- Het jeugdwerk biedt uitzonderlijk kansen, maar die zijn niet gelijk toegankelijk en beschikbaar voor alle doelgroepen. Zeker jonge mensen met een “moeilijk” profiel, bv. sociaaleconomisch (armoede), vormen van beperking (fysiek, mentaal, sensorisch) en etnisch-cultureel of sociaal-cultureel (migratieachtergrond, nieuwkomers...) beschikken niet vanzelfsprekend over de kracht om zichzelf als jeugdwerk te structureren. Ze hebben daarbij vaak hulp nodig;
- De hulp daarbij kan verschillende vormen aannemen, van financieel en logistiek tot het inzetten van personeel. Dat kost erg veel geld – personeelsinzet is veruit het duurste middel. Daarbij stellen zich cruciale vragen:
 - Wanneer: vanaf welk moment, welke criteria bepalen dit? Zijn deze objectiveerbaar, bv. aantal in een doelgroep, concentratie, overlast, vragen van hen enz.
 - Waartoe: tot wat moet deze inzet leiden, welke effecten worden beoogd? Is dit het begeleiden naar zelforganisatie, het duurzaam organiseren van een eerstelijnsaanbod, het wegwerken van overlast (*ze van de straat houden...*), ze competenties geven...;
 - Welk perspectief: voor altijd, tijdelijk, structureel of projectmatig...;
 - Welk profiel: wordt een beroepskracht meestal ingezet als eerstelijns jeugdwerker, dus zelf jeugdwerk organiserend of is deze jeugdwerker eerder coachend (bv. zoals bij begeleiding van stadsgroepen jeugdbeweging);
 - Welk sociaaljuridisch profiel: een gewone werknemer, een tijdelijke, een in een bijzonder contract, eerder een semiagorale tot/met verschillende stadia van vrijwilligerswerk?

- Het jeugdwerk voor “moeilijke” doelgroepen is de voorbije decennia “geïstitutionaliseerd”, het werden grote instellingen, soms met vele tientallen werknemers. Deze institutionalisering leidde onvermijdelijk tot een bureaucratisering. De vraag naar verhouding tussen de belangen “doelstelling” en “instelling” mag hier zeker worden gesteld;
- Het beroep van beroepsjeugdwerker is niet zonder problemen, o.a. door de maatschappelijke positie, de moeilijkheid van de job (het gaat hier veelal over middenklasse juist afgestudeerde jonge mensen die niet vanzelfsprekend enten in deze voor hen onbekende omgevingen) enz. De continuïteit is laag, veel uitval, weinig ervaringsopbouw;
- Er ontstaan zeker grijze zones als verschillende sectoren elkaar ontmoeten: jeugdwerk (geënt op cultuur) met welzijn, of onderwijs of tewerkstelling of gezondheid. Daarbij kan op een bepaald moment de ene of de andere identiteit de bovenhand halen:
 - Als de offensieve, optimistische visie overheerst (inzetten op vrijwilligers, zelforganisatie, participatie...), dan blijft het jeugdwerk;
 - Als de defensieve, probleemgestuurde benadering overheerst, dan wordt het welzijnswerk;
 - Als het educatieve, vormende overheerst, dan wordt het onderwijs of beroepsstraining.
- De term “jeugd welzijnswerk” moet dringend sneuvelen. Niet alleen semantisch (bestaat er zoiets als jeugd welzijnswerk of jeugdwerk dat geen welzijn beoogt?), vooral door de oneigenlijke identiteit die dit begrip ambieert;
- De term jeugdopbouwwerk is relatief nieuw (hoewel zeker in de jaren zeventig dergelijke praktijken bestonden). Het opbouwwerk behoort “institutioneel” tot de welzijnssector... hoewel oorspronkelijk bij cultuur. Als het “opbouwaspect” te maken heeft met meer zelforganisatie, emancipatie, autonomie enz., dan lijkt het heerlijk veel op jeugdwerk. Als “opbouw” probleemoplossend wordt benaderd, dan is en blijft het welzijnswerk;
- Straathoekwerk is, zeker in de internationale literatuur, een grotendeels “welzijns” gedefinieerde term. Toch kan ook jeugdwerk duidelijk kiezen voor “outreaching”, dus ambulante en niet gekoppeld aan een fysieke plek. Ook hier speelt de hiërarchie van doelstellingen;
- In al dit gehakketak staat het jeugdwerk vaak het meest kwetsbaar: het past slecht in een overheidsbeleid dat graag beheerst en problemen bestrijdt. Als het jeugdwerk in deze logica wordt gepropt, dan verliest het meteen zijn krachten en impact, steriliseert het;
- Daarbij hoort voor beleidsmakers zeker de cruciale vraag: welke belangen prevaleren? Zijn het de optimale kansen aan jonge mensen om zichzelf te ontplooiën, als individu via een groep en vice versa? Of gaat het vooral om de rust of “the employability” van jonge mensen, zodat ze mooi passen in een middelklasse model dat we hierbij zouden hanteren?

20

6.2 Anders denken over professionals

6.2.1 Mogelijkheden tot “andere” benaderingen

Gebaseerd op eerder geformuleerde inzichten en twijfels, lijkt het onvermijdelijk om radicaal na te denken over de inzet van professionals voor/in de vrije tijd en vrijetijdsbesteding van kinderen en jongeren met een “moeilijk” profiel. Daarbij lijken volgende uitgangspunten onvermijdelijk:

- De profielen van “professionals”, dus beroepskrachten in het jeugdwerk moeten veel meer variëren.
 - Daarbij moet het inzetten van professionele eerstelijns jeugdwerkers veeleer uitzondering dan de regel zijn;
 - Dringt zich toch enige professionaliteit op de eerste lijn op, dan kan er veel beter worden gewerkt met lichte vormen van betaling zoals jobstudenten, tewerkstelling sociaal-cultureel, via de bijklusregeling of de vrijwilligersvergoeding. Zo behoudt men veel meer ruimte voor variatie en generatiewissels;

- Wellicht is een meer coachende opdracht (begeleiding van eerstelijns werkers en vrijwilligers of zelforganisaties) aangewezen. Dit vraagt wel een heel specifieke deskundigheid;
- Een aspect van dit coachend werk kan ook “outreaching” zijn of eerder jeugd(werk)opbouw.
- De inzet van beroepskrachten in duidelijk welzijn-georiënteerde aanpak (bv. counseling, straatwerk enz.) vraagt een heel andere soort beroepskrachten, namelijk sociale werkers eerder dan sociaal-culturele werkers. Men verandert hier van referentiekader: van cultuur naar welzijn;

In een beleidscontext lijkt het belangrijk om zowel qua werkvormen als qua beroepskrachten een continuüm te creëren, waarin verschillende profielen in aan elkaar aansluitende rijen worden gerangschikt, telkens met duidelijke beschrijving van verwachtingen, beoogde effecten enz.

Vooralsnog ontbreken deze continuüms in bijna alle beleidsomgevingen.

Vanuit een jeugdwerkperspectief is het hierbij erg belangrijk om de primaire kenmerken van jeugdwerk steeds veilig te stellen, want deze zijn altijd het meest kwetsbaar in relatie tot veel zwaardere sectoren (welzijn, onderwijs, gezondheid...).

6.2.2 Expliciteren van een tussenruimte: een concept als mogelijke uitweg?

De vrijwilligersvergoeding in het jeugdwerk

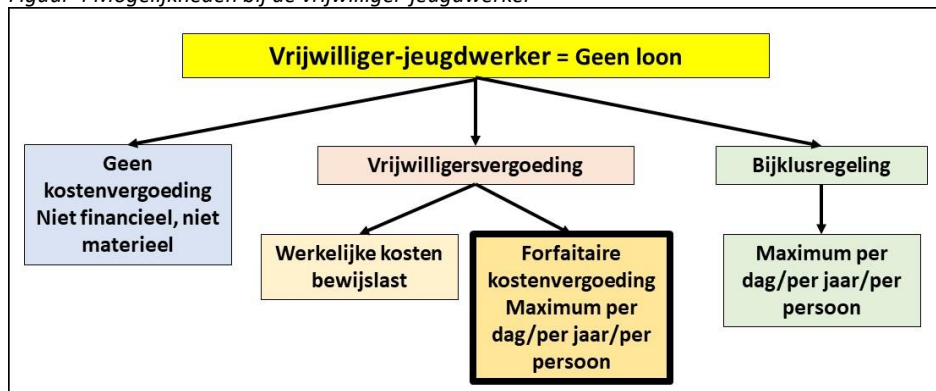
Deze nota verwees eerder naar de tweedeling vrijwilligerswerk versus loonwerk. Toch verdient ook de diversiteit binnen het vrijwilligerswerk bijzondere aandacht. Het is opmerkelijk dat een aantal “pure” jeugdwerkinitiatieven reeds geruime tijd gebruik maakt van de vrijwilligersvergoeding om z’n jonge vrijwilligers een financiële tegemoetkoming te verstrekken. Dit geldt o.a. voor een groot aantal vakantiespeelpleinwerkingen (en Grabbelpas), ook bij de kampen van de jeugddiensten van de ziekenfondsen. Ook sommige “werkingen kansarme jeugd” gebruikt dit systeem, o.a. JES.

21

De introductie van de vrijwilligersvergoeding, ondertussen zo’n twee decennia geleden, lijkt gemeengoed. Nog verder gaat de “bijklusregeling” (zie verder). Toch dient erop gewezen dat de introductie van deze vrijwilligersvergoeding niet zomaar werd aanvaard. Een aantal jeugdwerkinitiatieven, bij uitstek de jeugdbewegingen, reageerden uiterst huiverachtig op dit systeem. Voor hen (dit was ook zo bij een groot deel van het Katholieke Franstalige verenigingsleven) betekent vrijwilligerswerk geen enkele vorm van financiële en zelfs materiële “beloning”. Dit is volgens hen het “pure” voluntariaat. De jeugdbewegingen huldigen tot op vandaag, en zonder opvallende problemen, dit principe. Zelfs een stijging van het aantal betaalde vakantiejobs, ook bij jeugdbewegingsleiding, vormt hiervoor blijkbaar geen bedreiging. Anderzijds lijkt de vrijwilligersvergoeding wel gemeengoed in andere jeugdwerkinitiatieven, zoals eerder opgesomd.

Dit geeft, binnen het vrijwilligerswerk de volgende diversiteit.

Figuur 4 Mogelijkheden bij de vrijwilliger-jeugdwerker

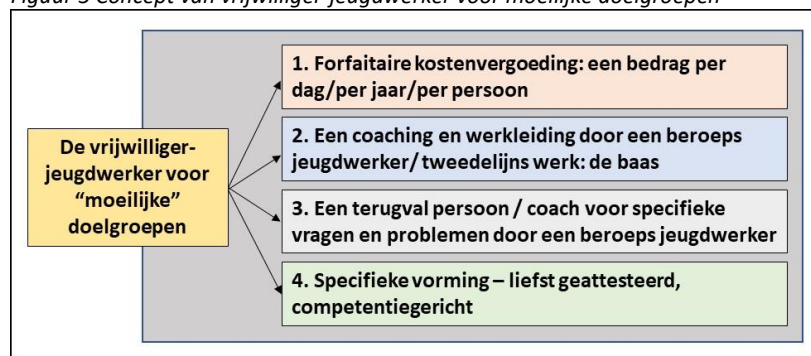
In dit schema is de mogelijkheid “forfaitaire kostenvergoeding” extra geaccentueerd, omdat deze regeling toelaat om een strikt beperkte financiële vergoeding te geven, zonder enerzijds bewijslast (wel minimale administratie) en anderzijds vrijstelling van zowel fiscale als sociaalrechtelijke bijdragen. M.a.w. deze vergoeding moet niet worden ingebracht als een inkomst en is dus netto in het voordeel van de ontvanger. De limieten zijn echter strak en beperkt. In 2019 betekent dit per persoon een maximum van 34,71 euro per dag en een maximum van 1388,40 per jaar. Deze maxima zijn absoluut en mogen niet gepaard of gecombineerd gaan met andere vergoedingen (behoudens verplaatsingskosten).

Bij JES gebruikt men deze vergoeding om jonge vrijwilligers die uit de werkingen worden gerekruteerd toch een tegemoetkoming te geven voor het opnemen van een verantwoordelijkheid in de jeugdwerking. Dit betekent dat ze als vrijwilliger-jeugdwerker worden ingezet, heel vergelijkbaar met wat er in bv. het vakantiespeelpleinwerk gebeurt.

Vergoeding: onderdeel van een pedagogisch concept

De keuze voor een vrijwilligersvergoeding blijkt veel meer dan een financiële bonus voor vrijwilligers. Zeker in het concept dat bv. JES²⁰ hieromtrent ontwikkelde. Daarin staan de volgende vier elementen met elkaar in verbinding en vormen samen – dus gezamenlijk – een pedagogisch concept. De som is hier meer dan het geheel van de onderdelen.

Figuur 5 Concept van vrijwilliger-jeugdwerker voor moeilijke doelgroepen

22

Het is belangrijk om deze onderdelen systematisch te beschrijven.

- De **forfaitaire kostenvergoeding**. Deze vergoeding combineert een aantal doelstellingen:
 - Het gaat over geld dat aan de vrijwilliger wordt verstrekt, zonder dat die daar (1) bewijzen voor moet leveren en (2) onderworpen wordt aan fiscus of sociale zekerheid. Dus een nettobedrag;
 - Hoe bescheiden ook, voor veel jongeren (zeker deze uit vaak minder sociaaleconomisch sterke gezinnen, is dit meer dan symbolisch. Het kan een vorm van zakgeld zijn (vaak onbekend in andere etnisch-cultureel diverse groepen). In sommige gevallen geven de jongeren dit bedrag zelfs af thuis. Hoe dan ook betekent dit “geld” een concrete daadwerkelijke en hoog gesmaakte wederdienst;
 - Het geeft een vorm van zakelijkheid die als belangrijk argument kan dienen in bv. gezinnen waar dit soort van vrijwilligerswerk onbekend is;
 - Het brengt de jonge vrijwilligers in een vorm van “ernst” t.o.v. hun opdrachtgever.
- De **dagelijkse leiding wordt gegeven door een “baas”**. Dit is (meestal) een beroepsjeugdwerker die instaat voor o.a. de werkroosters, de formulering van opdrachten, het bewaken en stimuleren van de gekozen pedagogie in de omgang met de doelgroepen enz. Hier speelt de beroepsjeugdwerker een vorm van “tweedelijns” werk, hoewel de jonge vrijwilliger-jeugdwerkers zeker ook nog tot de primaire

doelgroep behoren en het ook een vorm van eerstelijns jeugdwerk blijft. Maar de directe uitvoering van het programma met bv. kinderen of tieners of jongeren staat iets verder van hen af;

- Het is ook belangrijk dat er naast de hiërarchische “baas” een **terugvalpersoon of eerder persoonlijke coach beschikbaar is**. Deze rol (meestal ook een beroepsjeugdwerker) is cruciaal in dit concept. Deze coach staat ter beschikking voor alle (on)mogelijke vragen van de jonge vrijwilliger-jeugdwerk. Hier kan een counseling of zelfs meer hulpverlenende/zorgrelatie ontstaan. Heel belangrijk is hier de “verwijzing met opvolging”, bv. naar verdere vorming, sollicitatie, huisvesting, justitie/politie. In deze figuur verlaten we deels het jeugdwerk en komen we veeleer in een welzijns- of zelfs duidelijk educatieve relatie terecht;
- Tenslotte staat **vorming** centraal.
 - Het is uiterst belangrijk om deze jonge vrijwillige jeugdwerk regelmatig in een vormingsprogramma op te nemen. Dit heeft vooral te maken met de essentie van hun activiteiten, namelijk omgaan met hun doelgroepen, activiteiten organiseren en begeleiden.... Kortom alles wat een eerstelijns jeugdwerker doet;
 - Daarnaast geeft het voleindigen (en eventueel ontvangen van een attest of getuigschrift van deelname) veel voldoening, sterkt het ego en geeft (soms voor het eerst) positieve ervaringen met “leerachtige” omgevingen;
 - Deze vorming zal impliciet maar vaak ook expliciet inzoomen op het verhogen van specifieke competenties. Deze kunnen zeer uiteenlopend van aard zijn, van pedagogisch tot organisatorisch, van EHBO tot zakelijke, juridische aspecten enz.

6.2.3 Dit concept als tussenstatuut voor jeugdwerkers met moeilijke doelgroepen?

Misschien biedt dit concept en vorm van statuut tussen enerzijds de “pure” vrijwilliger, zoals nog ruim verspreid in het (lokale) jeugdwerk en anderzijds de professionele dus beroepsjeugdwerker.

De voordelen van dit concept zijn velerlei:

- Het versterkt het jeugdwerkdioom van werkingen voor moeilijke doelgroepen;
- Het biedt aan een aantal jongeren uit de beoogde doelgroepen de kans om door te groeien, expliciete verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid op te nemen in de werking, op voorwaarde dat de vier elementen van het concept (vergoeding, dagelijkse leiding, coach en vorming) volledig en gezamenlijk worden ingevuld;
- Het blijft een administratief en financieel eenvoudige en haalbare aanpak;
- Het speelt eveneens in op een aantal nuttigheidsaspecten die in het breder maatschappelijke discours blijkbaar belangrijk zijn: competentieverhoging, beter zelfbeeld en dus veel meer “bonding” met de omringende samenleving;
- Het sluit al aan bij wat sommige van de grote spelers (bv. JES en LEJO) nu al trachten toe te passen.

Daarnaast blijft er een aantal onopgeloste vragen:

- Wat met de recente bijklusregeling, die niet geënt is op de vrijwilligersvergoeding? Moet deze mee in dit concept worden geïntegreerd?
- Wat met de outreachende en meer (on)welzijn gerichte aanpak (bv. in straathoekwerk) en hun relatie tot jeugdwerk. Daarop geeft dit concept niet meteen een antwoord.

7 En wat met de opleiding tot jeugdwerker?

7.1 Oud nieuws: attesten animatoren

7.1.1 Centraal Kaderinstituut

Juist na WO II stond “vorming” erg hoog op de agenda van de overheid, zeker als het jonge mensen betrof. De ervaringen met bv. de Hitlerjugend en de sterke indoctrinatie (in zowat alle jeugdwerkfenomenen), vroegen om bijzondere aandacht. Toch bleek de verzuiling, die zeker in de jaren vijftig en zestig loodzwaar op het jeugdwerk woog, onafwendbaar. In de “jeugdvorming” baseerde de pedagogiek zich op sterke ideologische richtlijnen. De katholieke zuil overheerste overvloedig. Dit stimuleerde de andere levensbeschouwingen (humanisten, socialisten, liberalen, Vlaams-Nationalen...) om met minstens evenveel virulentie hun maatschappelijke projecten op de jeugdvorming te enten.

Hoewel vorming nooit waarde vrij kan zijn, lag de normatieve – vaak uitgesproken politieke – beïnvloeding er vingerdik op; dito de link met de politieke partijen.

De Belgische en later Vlaamse beleidsvoerders beoogden zeker een mate van controle op de vorming binnen het jeugdwerk. Nog helemaal in de Belgische (lees Franstalige) sfeer, overheerste het idee van een sterk centralisme. Dit kreeg gestalte door het Centraal Kaderinstituut, dat alle jeugdvorming vanuit één top-down visie zou organiseren. Dit concept was echter geen lang leven gegund, het zelfbewustzijn van het jeugdwerk (toen vooral jeugd- en jongerenbewegingen) verdroeg geen betutteling. Het is opvallend dat deze afwijzing wel in de jeugdwerksector maar zeker niet in de sportsector plaatsvond. Tot op dit moment bestaat er binnen de sportsector nog steeds de VTS²¹ (Vlaamse Trainerschool), die op de klassiek jacobijnse (lees centralistische) wijze alle opleidingen en attesten regelt. Onder regie van Sport Vlaanderen, eerder BLOSO. Met als gevolg dat pogingen om gemeenschappelijke vorming, bv. van buurtsportbegeleiders enz. nooit enige kans maakte. De visies zijn te tegenstrijdig. Spijtig.

7.1.2 Erkenning van attesten

Voor de jeugdsector ontstond een *modus vivendi*: alle door het decreet jeugd- en kinderrechtenbeleid erkende organisaties konden/kunnen vormingscursussen organiseren die, mits respect voor enkele criteria, leiden tot een bepaald attest. Dit attest werd/wordt dan gehomologeerd door de Vlaamse overheid (nu Departement Cultuur, Jeugd en Media). De criteria waren en zijn relatief (bv. in vergelijking tot de sportsector) erg bescheiden.

Momenteel²² zijn de vereisten voor een attest animator de volgende (samengevat in hoofdlijnen):

- Een cursus van 50 uren;
- Een begeleide stage van 50 uren;
- Een evaluatie na de stage van 4 uren.

De criteria voor respectievelijk hoofdanimator en instructor worden soortgelijk opgelegd.

Deze attesten hebben veel succes. Jaarlijks homologeert de Vlaamse Overheid de volgende aantallen:

Figuur 6: door Vlaamse overheid (departement CJM) gehomologeerde attesten jeugdwerk

Type attest	2014	2015	2016	
			Oud systeem	KAVO-tool \$
Animator	5 019	5 464	3 285	2 408
Hoofdanimator	930	1 200	843	436
Instructeur	297	370	416	53
Hoofdinstructeur	18	34	13	0
Totaal	6 264	7 068	7 454	

§ Het nieuwe systeem, sinds 2016, voorziet geen attest hoofdinstructeur meer

Dit systeem geldt dus enkel binnen de jeugdwerksector. Het vindt z'n relevantie vooral in het (een beetje) systematiseren van de vormingen. Daarbij bieden de attesten vaak kans op een subsidie door het gemeentebestuur. Ook het aantal attesten binnen een jeugdvereniging kan in sommige gevallen het gewicht binnen een subsidiedossier verhogen.

7.2 Opleiding tot jeugdwerker in het reguliere onderwijs?

7.2.1 Geen echte opleiding, wel aanzetten

Er bestond of bestaat geen enkel diploma dat als officiële akte na het vervullen van officieel onderwijscurriculum, de titel "jeugdwerker" vermeldt of toekent. Dit betekent dat er voor jeugdwerker geen echte professionalisering in de sociologische betekenis van het begrip bestaat.

Toch zijn er opleidingen die enigszins in de richting gaan, vaak door een sociale en/of pedagogisch context. In grote lijnen zou men deze opleidingen als volgt (niet uitputtend) kunnen rubriceren:

- Op niveau secundair onderwijs: het diploma Opvoeder jeugd- en gehandicaptenzorg;
- Op niveau hoger beroepsonderwijs: graduaat orthopedagogie;
- Op niveau praktijkbachelor:
 - Bachelor in de orthopedagogie;
 - Bachelor in de sociale readaptatiewetenschappen;
 - Bachelor sociaal werk (in heel diverse specialismen zoals sociaal-cultureel werk, kunst- en cultuurbemiddeling, toegepaste jeugdcriminologie...
- Op masterniveau:
 - Master pedagogische wetenschappen;
 - Master sociale wetenschappen;
 - Master criminologische wetenschappen;
 - Master agogische (educatieve...) wetenschappen.

25

Men kan en mag veronderstellen dat deze opleidingen, elk op hun eigen niveau – van sterk praktijk- tot academisch, aandacht besteden aan tal van theorieën, vaardigheden, inzichten, praktijken enz. die ook jeugdwerk behelzen. Sommige van deze opleidingen hebben expliciete vakken rond jeugdwerk of specifiek gericht op een aantal jeugdthema's (bv. criminologie, hulpverlening, begeleiding...).

Toch kan geen van deze opleidingen met kracht beweren dat ze echte "jeugdwerkers" afleveren. Wel zal een aantal studenten zich, bv. door stages, keuzevakken en bv. masterproef, heel specifiek op het jeugdwerk of een onderdeel daarvan richten.

7.2.2 Is een specifieke opleiding voor jeugdwerker nodig, mogelijk en/of gewenst?

Bij de maatschappelijke waardering van een beroep, bestaan er bepaalde professies die wettelijk aan een diploma gebonden zijn, bv. arts, advocaat, ingenieur, verpleegkundige, logopedist, kinesist, architect, notaris en bv. master of bachelor of doctor... Deze staan allemaal relatief hoog op de maatschappelijke ladder. Vaak zijn ze ook ingebed in een ruimer systeem, bv. gezondheidszorg.

Ook bepaalde specifieke beroepen kunnen voorwaardelijk gekoppeld zijn aan een bepaald diploma of zelfs attest, bv. kok, kapper enz.

Anderzijds zijn er veel meer beroepen die helemaal niet aan een diploma – zelfs niet aan een opleidingsniveau – gekoppeld zijn. Daar overheersen vrijheid en blijheid.

Toch lijkt er een tendens om meer en meer jobs aan een diploma... eerder nog aan bv. attest te koppelen. Daarbij spelen ook de zgn. elders verworven competenties een meer en meer belangrijke rol. Daarbij wordt enigszins het keiharde karkas van een diploma doorbroken. Althans in de "privé", bij overheden

speelt dit aspect nog een beperkte rol. Daar blijft het niveau van het diploma veel meer doorslaggevend voor bv. loon en positie in de hiërarchie, dan de ervaringen en verworven competenties. Men mag hier gewagen van een diplomafetisjisme.

Het is moeilijk te ontkennen dat de noodzaak om over een diploma of specifiek attest te beschikken de maatschappelijke waarde van zowel de sector als de bijhorende opleidingen positief bepaalt.

Geldt dit ook voor bv. jeugdwerker? In een positieve benadering mag men veronderstellen dat een specifieke opleiding zou zorgen voor betere jeugdwerkers, die een meer specifieke combinatie van theorie, vaardigheden en praktijken bundelen. Anderzijds is het afzetgebied relatief klein. Loont het de moeite om hiervoor een apart opleidingssysteem te creëren. Wellicht niet... anders zou het allang zijn gebeurd.

Men kan daarbij de hypothese hanteren dat het jeugdwerk als sector (in alle breedte... reken er misschien ook jeugdbeleid bij?) te beperkt is om aparte, reguliere opleidingen te voorzien. Daarnaast kan men ook stellen dat een professionele carrière als jeugdwerker vaak beperkt in de tijd blijkt. Vaak vinden afgestudeerden wel een job in een jeugdwerkachtige omgeving, en kiezen ze na enkele jaren om naar een andere sector over te stappen. Dit geldt mutatis mutandis ook voor bv. jeugdambtenaren op lokaal niveau. Zeker de overtuiging dat jeugdwerkers ook best jonge mensen zijn blijft bij vele voorzieningen sterk. Hoewel deze visie vooral geldt voor eerstelijns jeugdwerkers. Jonge mensen staan in hun levensloop nog niet zo ver van hun doelgroep, ze zijn vaak fysiek veel beter in staat om met de ook fysiek erg beweeglijke kinderen en jongeren om te gaan. In sommige gevallen kan ook hun private sfeer (bv. nog geen kinderen) ook positief inspelen op hun beschikbaarheid in de vrije tijd. Anderzijds lijkt een wat oudere leeftijd en meer ervaring meer noodzakelijk voor het tweedelijns werk, en/of een meer coachende of counselende rol. Ook de inzichten in administratieve, politieke, bureaucratische enz. systemen lijkt toe te nemen met de leeftijd... vaak door minder positieve ervaringen *en cours de route*. Toch zijn – zoals ook in andere contexten – leeftijdsaspecten altijd zeer relatief.

26

7.3 Toch een professioneel jeugdwerker? Verkenning van een mogelijkheid

Er valt zeker te argumenteren om, ondanks alle eerdere relativeringen, meer nadruk, meer systematiek en dus ook aandacht aan de vorming van jeugdwerker te besteden. Daarbij zal men vooral pragmatisch moeten optreden. Dit gebeurde eerder al rond een attest “jeugdconsulent²³”, dat ondertussen niet meer bestaat. Het structureel en duurzaam inbreken in onderwijsstructuren lijkt bij voorbaat tot mislukking gedoemd... De onderwijswereld is immers een overgeorganiseerde, gebureaucratiseerde en hyper conventionele omgeving. Waar corporatisme en allerlei sociaaljuridische e.a. normen loodzwaar wegen. Toch zijn er mogelijkheden om, mits grote eensgezindheid van de jeugdwerksector, meer ernst en nadruk op bv. een attest van jeugdwerk te leggen.

7.3.1 Het koppelen van een jeugdwerkattest aan een diploma

Men zou met de specifieke bachelor- en masteropleidingen kunnen afspreken dat, mits enerzijds het volgen van een bepaalde module (bv. 3 studiepunten) specifiek aan jeugdwerk(beleid) gekoppeld én het bewijs van leidinggevende activiteiten in het jeugdwerk, aan het behaalde diploma een attest “professioneel jeugdwerker” wordt verbonden.

Dit zou een vierde niveau van attest toevoegen (waar vroeger hoofdinspecteur stond). De opleiding zou deze module gewoon kunnen melden aan het Departement, met de fiche die bij deze module hoort. De student in kwestie zou een praktijkbewijs kunnen aanvragen, bv. aan het landelijk secretariaat van zijn jeugdwerkinitiatief of aan de lokale jeugddienst, waaruit blijkt dat hij als verantwoordelijke actief is in het jeugdwerk.

Op deze manier zou eenvoudig, zonder veel extra inzet, een attest professioneel jeugdwerker kunnen afgeleverd worden.

7.3.2 Wat met professionele jeugdwerkers zonder specifiek diploma?

Uiteraard is bovenstaande mogelijkheid niet van toepassing voor mensen die geen diploma behalen waar dergelijke koppeling mogelijk is. Deze zouden eventueel kunnen deelnemen aan de lessen die wel in aanmerking komen. Daarbij zullen zich zeker allerlei praktische problemen stellen.

Een eenvoudiger oplossing zou erin bestaan dat de Ambrassade, Jint of Bataljong (eventueel i.s.m. grote steden) deze module gelijkwaardig organiseren, buiten het onderwijsverband. Gelijkwaardig betekent hier het equivalent van 3 studiepunten op bachelor niveau. Daarbij zou men best een niveau van verworven competenties bepalen, waarbij een aantal jaren jeugdwerkpraktijk (graag ook aan de basis, dus eerstelijns) mee de toegankelijkheid tot deze module mogelijk maakt.

Zo zouden ook jeugdwerkers zonder klassiek diploma toegang kunnen krijgen tot een attest professioneel jeugdwerker.

7.3.3 Het honoreren van het attest professioneel jeugdwerker

De waarde van zulk attest zal mee worden bepaald door de ernst waarmee o.a. de jeugdsector en ook gemeentebesturen (in functie van subsidiëring van lokale geprofessionaliseerde werkingen) behandelen. Zo kan dit attest een voorwaarde vormen om als beroepskracht in het jeugdwerk of jeugdbeleid te worden aangeworven of kan een verplichting gelden om dit attest op korte termijn te behalen. De kwaliteit van de vorming en de wijze waarop het attest gehonoreerd worden zullen elkaar positief of negatief bepalen.

8 Tot slot

Deze nota wil vooral een werktekst zijn. In zijn eerste versie bedoeld voor de jeugddienst van Gent die deze thematiek grondig op de agenda zet, ondertussen met meer dimensies uitgebreid. Ook de stad Antwerpen, de VGC en andere centrumsteden worstelen met deze uitdagingen.

27

In deze context wil de tekst het proces verrijken, als stap in wellicht nog een lange en moeilijk mars. Ik wil in deze verwijzen naar collega dr. Filip Coussée (UGent), die in deze materies zeker een erg bevoorrecht getuige is. Misschien past hieromtrent een reflectiemoment, uiteraard ook in aanwezigheid van het werkveld en de politiek.

Guy Redig,

Met dank aan collega dr. Filip Coussée (UGent), Patrick Manghelinckx en Els Vaneffelterre (JES), Wim Van Leeuwen en Bert Breugelmans (VDS) voor hun verrijking²⁴ van de tekst.

EINDNOTEN

¹ We maken in deze bijdrage geen historische reconstructie van de professionalisering in het lokale jeugdwerk. Daarom zoomen we niet in op de allereerste vorm van beroepskrachten, namelijk deze in de jeugdhuisen, of jeugdtehuizen zoals ze helemaal bij aanvang werden genoemd. De wetenschappers H. Cammaer (ULeuven) en zeker W. Faché (UGent) besteedden hier veel aandacht aan. De jeugdhuisen verwierven bij de eerste staatshervorming een erkenning en subsidie (ook voor personeel), rechtstreeks van de federale overheid (weliswaar Nederlandstalige Cultuur). Deze personeelsondersteuning verdween samen met het einde van de eerste bloeiperiode van de jeugdhuisen, midden jaren tachtig. Een aantal van deze, soms zeer grote, jeugdhuisen, wijzigden hun doelstellingen. Omdat de doorsnee Vlaamse jongeren steeds meer wegbleven, richtten zij zich op achtergestelde doelgroepen, in eerste instantie jongens met migratieachtergrond. Zo ontstonden mee de eerste "werkingen kansarme jeugd", soms op de fundamenten van een kwijnend jeugdhuis

² Bij de genese van deze nota moest ik vaak denken aan de eerdere en vele discussies hierover met collega dr. Filip Coussée (UGent), een van de (nog) weinige academici met kennis, interesse en hart voor het jeugdwerk. Hij werkte lang in het schemergebied tussen jeugdwerk en welzijns/educatief werk. Zijn doctoraat behandelt indringend het ontstaan en de positie van het jeugdwerk. Filip Coussée deelt, maar dat is niet nieuw, overvloedig mijn offensief referentiekader. Zijn terughoudendheid om dit succesvol te laten ontwikkelen door/voor/met maatschappelijk achtergestelde groepen, is ook mijn overtuiging. Deze doelgroepen beschikken niet altijd over het draagvermogen om zichzelf als jeugdwerk te organiseren. Deze vaststelling dreef me al, toen ik jeugdconsulent was in Mechelen (tussen 80 en 90) en reeds vroeg in de jaren tachtig alle mogelijke (en onmogelijke, op de rand van het toelaatbare) steun verleende aan het jeugdhuis Rzoëzie en zelf, als stad, startte met een kinder- en meisjeswerking voor de Marokkaanse groep in Mechelen centrum (El Kantra). Tegelijkertijd ijverde ik voor semi-geprofessionaliseerde werkingen in nieuwbouw sociale wijken in de stedelijke periferie. Die werkingen bestaan nog steeds, in één conglomeraat, nauw met de stad verbonden. De hamvraag in deze tekst betreft het middel "beroepskracht" en dus geprofessionaliseerde jeugdwerkinitiatieven. Het is mijn ervaring en ook overtuiging dat de inzet van beroepskrachten zijn hoge kosten niet maatschappelijk en politieke kan legitimeren door alleen in te zetten voor "plezante" dingen met hun doelgroepen. Door de maatschappelijke druk (enerzijds) maar ook door de verlokking van hogere subsidies via zowat alle andere sectoren dan jeugdwerk (anderzijds), neigen/kiezen deze werkingen naar/voor een uitbreiding van hun scoop. De intimiteiten met sterkere, rijke sectoren, zet altijd het jeugdwerkaspect onder druk, tot dit van centraal naar bijkomstig dreigt te evolueren. Daarmee spelen deze werkingen, wellicht onbewust en ongewild, een rol in de aftakeling van het jeugdwerk als beleidsonderwerp... want alleen het plezier van samen, in grote autonomie vrijetijdsbesteding te organiseren, deemstert weg uit de beleidsnucleus. Direct gekoppeld aan deze probleemstelling is de spanning tussen doelstelling en instelling: waarom bestaan deze jeugdwerkinitiatieven (nog)? Ze zijn in vele gevallen zo groot en bureaucratisch geworden (alom schaalvergroting) dat de energie om zichzelf in stand te houden (kiezen voor de instelling) het vaak wint van de oorspronkelijke reden van bestaan (de doelstelling). Dit proces van institutionalisering pleegt altijd roofbouw op het jeugdwerkaspect, ten voordele van de meer maatschappelijk nuttige onderdelen: competentieverhoging, "employability", beheersing en disciplineren van vervelend gedrag enz. In positieve termen zou men dit een proces van "bridging"² of "linking"² noemen... zeker vanuit de belangen van een ordelijke, vrolijke samenleving. Ik hoef niet te verwijzen naar de kritische analyse dat het hier inderdaad meer gaat over disciplineren dan werkelijke integratie, laat staan het doorbreken van structurele achterstelling. Door de inzet van beroepskrachten ter discussie te stellen, raakt men de kern van deze spanningen. Het gaat niet over wel of niet professionaliseren, wel over waarom, waartoe, hoe en wanneer. Daarbij speelt uiteraard het aspect zelforganisatie, vrijwilligerswerk enz., dat m.i. te beperkt in het perspectief van vele geprofessionaliseerde werkingen wordt meegenomen. In deze zin kiezen deze werkingen voor een veel meer welzijn- en onderwijsgerichte benadering (het komt bij onderwijzers of professionele hulpverleners niet of amper op om zichzelf deels overbodig te maken). Moet het jeugdwerk evolueren naar een nieuwe vorm van geprofessionaliseerd educatief of sociaal werk? Of moet, ook rekening houdend met de beperkte middelen, een andere vorm van professional worden geboetseerd. Niet één vorm, maar een continuüm van profielen dat veel, veel meer dan vandaag concreet moet worden ingevuld? Daarbij is de doelstelling "zelforganisatie" cruciaal, maar uiteraard ook gelimiteerd. In een gedurfde analogie: men zal nooit verwachten dat jonge kinderen of jongeren met verstandelijke beperking hun eigen structuur autonoom zullen dragen. Dit geldt mutatis mutandis voor doelgroepen die omwille ander factoren ook niet vanzelfsprekend deze

aansprakelijkheid kunnen, willen of zullen nemen. Dit lijkt bijna op een orthopedagogische vraagstelling. Hoe gevaarlijk of bedreigend ook, misschien moeten we die hieromtrent ook wel eens opvoeren?

³ “Youth work in Flanders – Playful usefulness and useful playfulness”, F. Coussée en G. Redig in “Thinking seriously about youth work. And how to prepare people to do it”. Gepubliceerd in de reeks “Youth Knowledge #20” van het Youth Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of youth, 2017

⁴ “Jeugdwerkbeleid in Vlaanderen” Onuitgegeven cursus VUB – 3de bachelor agogiek VUB – Guy Redig, versie 2019

⁵ Vrije tijd en vrijetijd zijn geen eenvoudige begrippen. Het meest gemakkelijk is ze op twee manieren in te vullen. Enerzijds vrije tijd, waarbij vrij een kwaliteit van tijd wordt. Deze benadering legt vooral de nadruk op de subjectieve beleving van de tijdsbesteding. Een tweede definitie, de zgn. “residuele” wordt beschreven als vrijetijd (in één woord, in feite onbestaande in het Nederlands). Het duidt op de resttijd, namelijk de “overschot” (residu) na de verplichte tijd. De verplichte tijd is dan de som van bv. school of arbeid en de tijd voor persoonlijk hygiëne, slaap enz. Deze residuele benadering sluit ook aan op de oude maar bruikbare pedagogische concepten van de drie pedagogische ruimtes of milieus, namelijk de eerste (gezin/familie), de tweede (arbeid, school) en de derde (vrijtijdsbesteding). Elk van deze milieus heeft andere pedagogische kenmerken.

⁶ Johan van Gaens (voormalig afdelingshoofd Jeugd – Departement Cultuur, Jeugd en Media) drukte het als volgt uit: “Zoals werkgelegenheidsbeleid zorgdraagt voor de ontwikkeling van de ‘homo economicus’, zo draagt cultuurbeleid zorg voor de ‘homo ludens’. Het spel dat prominent aanwezig is in het jeugdwerk, verbindt dit jeugdwerk met theaterspel, het spel in woorden van de schrijver, ... Cultuur stelt mensen in staat om op symbolische wijze greep te krijgen op hun leven. Mij lijkt dat ook de doelstelling bij uitstek voor het jeugdwerk”.

⁷ Het is moeilijk om hier een juiste term te gebruiken, vooral omdat deze zo snel een stigma legt op een doelgroep die nooit zomaar tot “kneusje” mag worden herleid. We gebruiken hier de historische termen, met een inhoudelijke voorkeur voor “achtergestelde” jeugd, omdat de precaire situatie waarin deze kinderen en jongeren soms en gedeeltelijk in vertoeven als een gevolg van maatschappelijk structurele krachten moet worden geduid

⁸ Mattheüs-effect is een notie van de Noord-Amerikaanse sociale wetenschapper Merton, die daarmee beschreef hoe de voordelen van het overheidsbeleid meestal bij al gegoede mensen terecht komen, terwijl deze geneugten meestal de al arme en achtergestelde mensen ontglippen. In Vlaanderen heeft de Antwerpse socioloog Herman Deleeck dit begrip verspreid. Merton was trouwens ook, naast het Matthew effect, de vader van o.a. de begrippen “rolmodel” en “self fulfilling prophecy”

⁹ BTK= bijzonder tijdelijk kader, opvolger van het zgn. Plan Spitaels. TWW staat voor tewerkgestelde werklozen. DAC is het Derde Arbeidscircuit, ook gesubsidieerde werkplaatsen. Gesco betekent gesubsidieerde contactuele werknemer, die kon genieten van minder sociale afdrachten. Ondertussen zijn al deze systemen afgeschaft en deels geïntegreerd in andere maatregelen. Voor de Vlaamse overheid betekende dit opname in de reguliere sectorale subsidiëring

¹⁰ “Youth work and an international agreed definition of youth work. More than a tough job”, Guy Redig in “Thinking seriously about youth work. And how to prepare people to do it”. Gepubliceerd in de reeks “Youth Knowledge #20” van het Youth Partnership between the European Commission and the Council of Europe in the field of youth, 2017

¹¹ De tweede staatshervorming (1980) bracht nieuwe bevoegdheden naar het “Vlaamse” niveau. In deze fase ging het vooral over welzijnsmateries die aan de gemeenschappen werden toebedeeld. Bij deze operatie veranderde een aantal werkvormen van beleidsruimte; er ontstond een soort ruiloperatie. Het toenmalige NWK (Nationaal Werk voor Kinderwelzijn – een federale instelling) veranderde in Kind & Gezin. Daarbij verdween het toezicht op bv. de vakantiekampen (ook deze van de jeugdbewegingen met de zgn. “madame kaka/pipi” die de hygiëne kwam inspecteren) en werd dit pakket aan voorzieningen aan het jeugdwerk (cultuur) toebedeeld. Anderzijds verdwenen zowel de jeugdinformatie (JAC’s) als het maatschappelijk opbouwwerk uit cultuur om bij welzijn te landen. Deze ruiloperatie betekende een ingrijpende wijziging van de identiteit van deze voorzieningen. Zo wijzigden de vakantiekampen van de mutualiteiten en de vakantiespeelpleinen (vooral beperkt tot verstedelijkte gebieden) van een “medisch model”, waarbij hygiëne, gezonde lucht enz. centraal stonden naar een pedagogisch model waarbij het spel, spelen en de bijhorende speelse begeleiding de richtlijnen werden. Ook de beleidsbenadering veranderde ingrijpend, zeker in Vlaanderen (niet zozeer in de Franse Gemeenschap). Van een sterk centralistisch (sommigen zeggen post-Stalinistisch of Jacobijns) model – zoals K&G nog steeds huldigt, naar een veel decentraler en open model. Zeker met de komst van het decreet lokaal jeugd(werk)beleid (1993) verdween elke vorm van centralisme. Vanaf dat moment kende het vakantiespeelpleinwerk een spectaculaire toename van aantal initiatieven, met daarbij ook een opvallende verschuiving van particuliere naar gemeentelijke werkingen

¹² De verhouding ligt ongeveer (2014) op zo’n 140 particuliere versus 220 gemeentelijke speelpleinwerkingen

¹³ De Grabbelpas ontstond in 1984 in Mechelen en verspreidde zich snel doorheen Vlaanderen, daarbij gepromoot door de VVJ (nu Bataljong). Het is een paspoort dat toegang geeft tot een uitgebreide menukaart van uiteenlopende activiteiten. Die bieden meestal maar een activiteit (dus opvang) voor enkele uren. De Grabbelpas is daarmee erg compatibel met bv. vakantiespeelpleinwerk. Gedurende een tijd werkte ook de Swappas, een aangepast systeem voor tieners. De Grabbelpas wordt qua programma enz. sterk lokaal ingevuld

¹⁴ Hier past zeker een verwijzing naar bv. de dienstenrichtlijn die door eerdere EU-commissaris F. Bolkestein, werd geïntroduceerd en die de markt, ook deze van cultuur, zorg en educatie, wil vrijmaken. Daarbij zouden de social profit-spelers, vaak gesubsidieerd, hun aparte status verliezen en moeten concurreren met de bedrijven. Bv. de exploitatie van het nieuwe opvangcentrum voor geïnterneerden in Gent, geeft hier een illustratie. Ook instrumenten zoals de taks shelter (voor films en kunsten) zet een stap in deze richting

¹⁵ Het begrip “monitor” is het equivalent van “moniteur”. Dit begrip betekent “het systematisch observeren”, in dit geval “in het oog houden”. Het is dus een eerder passieve en wat oubollige wijze om de omgang met kinderen te beschrijven

¹⁶ De Vlaamse overheid erkent (homologeert) drie vormen van attesten, nl. animator, hoofdanimator en instructor. De regeling daartoe is opgenomen in het decreet op het vernieuwd jeugd- en kinderrechtenbeleid. Het zijn erkende jeugdorganisaties die de cursussen daartoe organiseren (minimaal 60 uren theorie en 60 uren begeleide praktijk), en de lijsten van diegenen die dit volbrachten aan de Vlaamse overheid (Departement Cultuur, Jeugd en Media) voorleggen. Alle “geslaagden” ontvangen dan een attest. Het attest instructor heeft betrekking op diegenen die een cursus voor animator of hoofdanimator begeleiden

¹⁷ VDS zegt over deze relatie het volgende “Speelpleinwerk kan en wil een opvangfunctie vervullen, maar niet ten koste van wat speelpleinwerk in essentie is: een vrijetijdsaanbod en jeugdwerk (door jongeren, in hoofdzaak vrijwilligers). De VDS is formeel: speelpleinwerk is geen opvang. Speelplein als dusdanig percipiëren zorgt voor foute verwachtingen bij alle betrokken actoren. Speelpleinen hebben het recht om nee te zeggen op momenten dat bv. ouders vragen om een half uur later te sluiten of vroeger te starten”

¹⁸ In de Paasvakantie 2019 bereikten de vakantiespeelpleinen de kop van de media, door een groeiend tekort aan animatoren voor de vakantieopvang door speelpleinwerking

¹⁹ Wie in zijn vrije tijd en tegen betaling bijklust, mag sinds 15 juli 2018 onder bepaalde voorwaarden tot 6 130 euro/per jaar bijverdienen zonder daarop belastingen of sociale bijdragen te betalen. Wet van 18 juli 2018: Wet betreffende de economische relance en de versterking van de sociale cohesie. Zich inzetten voor een jeugdvereniging past hier probleemloos in

²⁰ Gebaseerd op een uitgebreid gesprek met Patrick Manghelinckx, directeur van JES (einde maart 2019)

²¹ De Vlaamse Trainerschool wordt paritair geleid door (1) de universiteiten met een sportopleiding – KUL, VUB en UG), vertegenwoordigers van de sportfederaties en Sport Vlaanderen

²² Besluit van de Vlaamse Regering dd. 9 mei 2014

²³ Begin jaren negentig sloten de toenmalige Afdeling Jeugdwerk (Vlaamse Overheid) en de Vereniging Vlaamse Jeugddiensten (VV?) een afspraak rond de vorming van jeugdconsulenten. Ze stelden samen een curriculum op dat bij een volledige afsluiting (met eindwerk) een attest jeugdconsulent opleverde. Dit werd ook automatisch gelijkgesteld met hoofdinstructeur. Deze systematische vorming hield meer dan tien jaren stand en leverde vele tientallen attesten af. Bij de aanwerving van jeugdconsulenten stelden vele gemeenten het behalen daarvan als een voorwaarde

²⁴ In een eerdere versie zond ik deze tekst ook aan o.a. De Ambrassade en Bataljong. Ik mocht van hen geen reacties ontvangen